M. 10648: 1-82.

Skåne
Skytts hd
Fru Alstads sn.
inlämn. 1943.

Uppteckn. av Olof Christoffersson
Fru Alstad

Född år 1869; död 1944.

Gamla tiders jordbruk och tro därom. s. 1-38.
Hur man gjorde hål i öronen till örnringarna. s. 39.
Om drägten och hemslöjden i Skytts härad. s. 40-55.
Skyldighet att lämna lump till pappersbruken. s. 56.
Klä "listura." s. 57.
Begravning. s. 57
Skinnberedning. s. 58.
Tjänstefolkets löner. s. 58-59.
Julklappar. s. 59.
Julahög. s. 59.
Stubbmölor. s. 60-74.
Rim, gåtor m. m. vid malningen. s. 75
En rolig visa s. 77.
Fästa elden. s. 78
Om en präst o. en smed som båda ansåg sig själva duktigast. s. 79.
Samtal mel. den giftaslystna flickan och hennes fader. s. 79.
Övernaturliga väsen. s. 80
Flickan som trampade på brödet. s. 81
Tattarespråket. s. 82.

M. 10648: 1.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

1) Gamla tiders jordbruk och kulturtroder om.

Lantbefolkningens hela önskan var ju att erhålla god åring under det kommande året. De gjorde dar för att på alla gamla tegn som de lärt av sina förfäder.

För att erhålla god åring gjordes alla gamla regler för att framkalla god och riklig årsväxt. Man tiss och med gjorde offerfest. Fru Cecilia Salström född Cannick efter en av Karl XII Karolinbassun som blev fången vid Poltava och återkom av Rysk fångenskap. Hon dog i Veiro Ahtad 1925 över 80 år gammal. Som ung tjenu de hon som minstpiga således för omkring 100 år sen sen 1843 hos bonden Nils Jeppsson å nr 18 Domme Fru Ahtad berättade för mig för en 30 år sen att vanligen julaften skulle de baka ett helt [illegible] av en dagstad [illegible] grisar. Det bakte hälften hade upp på ett stort [illegible] ägghage och övre högdan med ett duktigt lager stora stuvstenbrödet och över högdan med ett duktigt lager det skulle stå orörd under hela jul högtiden och tagg det blivit för än kunat höjd julen ut, derefter fick man äta av det samma. Spadet vari fläsket kokats kallades maso vilket sattes in mitt på golvet i grytan som det bakats i mitt på stugegolvet. Häri skulle då till middagen julafton alla gårdens såväl husbonde som tjänare och tillfälliga hjälparbetare dappa groft skurit bröd i skivor och äta vilket bröd kallades [illegible]

Jag har själv flera gånger smakat och ätit sådant bröd dappat i maso det var mycket gott.

Detta bruket var säkert ett offer för god åring under kommande året som levat kvar sen hednatiden och av de stupade hjältarna i valhall som varje kväll åt den magtade grisen Särimner vilken åter var slakt för dig tillnästa kväll.

2.

M. 10648:2

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

2a

Lut fick skall enligt gammal tro ätas nyårsafton såsom ett offer åt gudinnan Freja för god åring under det kommande året.

Odin ingjagade det nya året genom att komma ridande å sin vita sexfotade sleipner:

Julhalmen skulle i äldre tider bindas om fruktträden för att de skulle gifva rikligt med frukt

Om Freja "fråtade" fruktträden. Julmatt kom fruktträden att blåsa ner under det kommande året.

vägen från Skåne är indelad av en to tiosm bygränsorna to de gamle.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Även gåvo det noga akt på "skadden" (Skatan) som brödes var sådvändens klockare och derför viste bestämd om det kommande året och han var ju också de gamlas trolofsäjel som skärtorsdag såfte med hekomna till blåsulla och derför viste mera än andre säjlar och inrättade sitt bobygge efter den kommande sommarens väderlek. Om han t. ex. byggde sitt bo, vilket han började med själfva Juldagen, högst uppe i trädens toppar viste han att den kommande sommaren skulle bli regnig och våt bygget lades derför högt upp i trädet för att undvika trädloppa. Byggde skatan deremot sitt bo djup nere i trädkronorna väntade han en varm sommar och ville hafva skydd för solens strålar uppe trädens blad.

De gamla sågo mycket noga efter hur skatan för året byggde sitt bo för att derefter hava rätte snöre hur de skulle läggj till våren.

De gamla började också själva redan på själfva julda-gen att "taga tecj" på årets på årets väder, genom att noga gifva akt på hur väderleken var på alla tolf juldagarnes olika timmar. För att säkert komma ihåg hade de ett särskilt skriftsätt som de med brinta gjorde märken på stugan eller "milkekammare-bjelken". Dessa märken skola vad de gamla rade i min ungdom aldrig fel. En av mina kusiner har omtalat att hennes mormor Elisabeth Klemmedotter född i Fjärdingslöf 1813 den 3 dec derstädes 1899 brukade göra dessa anteckningar på ett papper. Hon omtalade att anteckningarne gjordes som nedanstående teckning utvisar den vi ser fyra tecken över ett väg rätt streck och fyra tecken under samma streck för varje månad. De fyra över strecket stående märkena äro tagna vår annandagen för middagen och de under stående vår annandagen på eftermiddagen. De gälla för halfva månaden de som stå ovanför och de undre för nästa halfva månaden alltså delad i fjorde delar. Tecknen betydde en • betydde solsken. ett längre eller kortare streck alltefter den längd vädret eller mindre

4.

M. 10648:4.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

4/ allra mindre vackert ~~vädr~~ ett V betyder rengnet eller regnväder runan ᚠ m. eller man betyder urväder och blåst=storm.

I prästteckningen jag gjort ver på julaftons vädersk strax på morgonen nära på vackert ty det bodråttatecken är ju bara en halftimpt. Sen blev det lite sabigt vilket det avbröts av regnväder och därefter av urväder som vara de över middagen vilket avlästes av ring. Kom mitt på eftermiddagen tillade åter solen fram och närmare kvällen visar en längre sträck ett vackert väder skall komma i slutet av månaden, men där över har trettonde dagen d ett streck och ändrat vädret.

På Trettonde dagen skulle det göras anteckningar för varje timme genom första timmen gällde för första månaden och så vidare. Anteckningen gjordes genom att draga streck över de förut gjorda anteckningarna. Min skrift mindes dock ej riktigt trettonde dagen reglerade jag den ej mera det riktigt.

Bil. till s. 4.

Efter vad jag nu ser i J. Liljegrens Run-Lära och i Riksantikvarie Oscar Montelius skrifter betyder runan ᚠ icke urväder utan "Madher", Man, menniske utmärkt genom sina bägge mot himlen sträckte händer." En sådan runa upp och nedvänd ᚢ betyder "Stupmadher, stupad eller upp och nedvänd ᚠ samt Aur (af ᛏᚱ) Ör, Yr, spänd båge, beskrifva mynden."

Det är ändå intressant att de gamle hade tecknat urväder med en sådan runa ᚠ eller en man som sträckte sina händer mot himmelen till bön om att Gudfader måtte avvända det annalkommande oväder.

5.

M. 10648:5

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

3. Prof på hur tecknen göres

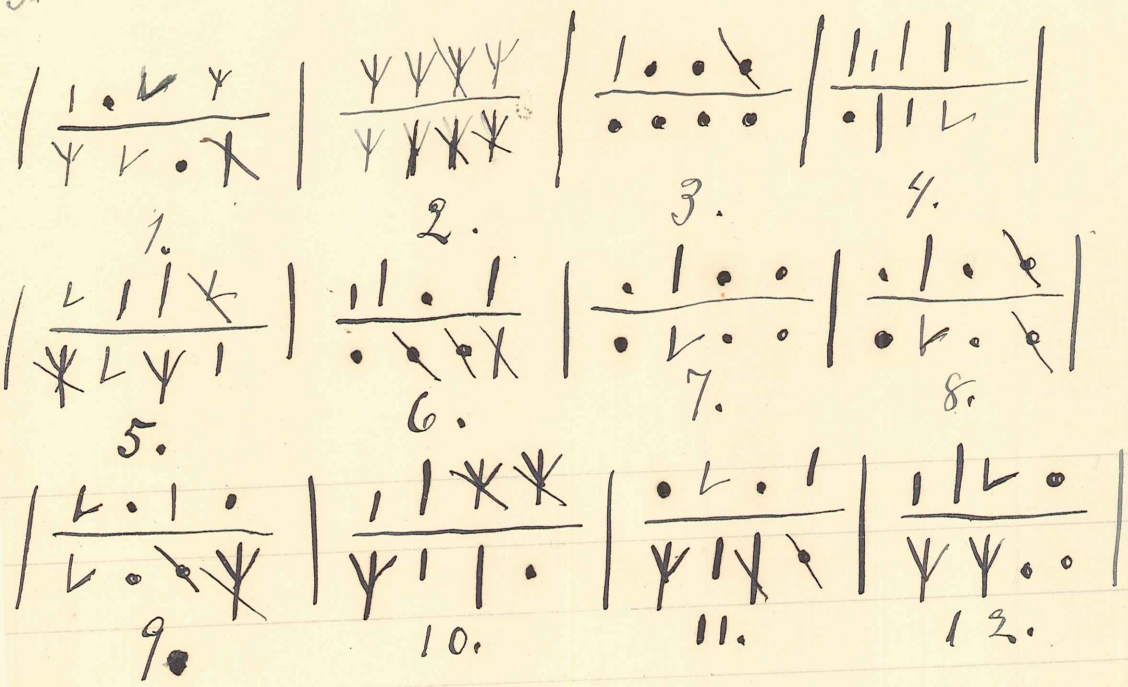

En teckning i de tecken som de gamla brukade skrifva med brita på mjölkarmare bjelken. Å teckningen synas här och var de med streck som strecken dagen brodelas ändra. Figur nr 1 tyg anger julda[illegible] tecken för januari. Figur 2 [illegible] tecken för Februari o. s. v.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M. 10648:6.

5/ Efter min lekbroder så skulle på annandag jul bli en gynnådrs dag men dessemot tredje dag på jul en varker och solen dag.
Julens 12 dagar motsvarade på årets 12 månader. Det som tecknades över strecket första halften af månaden och det som stod under strecket senare delen af månaden. Genom att gifva akt på dessa tolf juldagar man vädrlek skulle man på sådant sätt kunna (enligt de gamla) året vädrlek gifvas, som det är på 13 dagar i jul helgen. Trettonde dagen har också sina tyder på årets vädrlek och vad de andra 12 dagarna visat kan en linnea (motsvarande till) på trettonde dagen ändra. Det var således mycket noga att gifva akt på trettondedagen. Ty den kunde döda eller ändra de andra vilket husmoren inprenta tecknade med ett med (strick) \ överdet andra (motsvarande). Dock kan det ej redogöras för hur det tåtes eller skreps mer än om jag nu upptecknar annandagen på nytt

Så skrefs dem således med strick och förstod så vad det betydde.

Jag minns såtom mycket litet att mor skref upp tecken på milbestammar & bjällran men hon dock säger annars om hur hon talkade dem

Jag skall göra så för dag en tecknig på alla 12 dagar med tvärstreck som trott

X Eller linea ändring blef på ej användbar så vädrs spåandet

M. 10648:7.

7.

Det är på sin tid att anteckna att en stad de (då lägre) Svenska runorna f. har bevarat kvarn i julens urvärdstider. ~~(se sid. 6 i boken. Sitje gick till bords ty jag har förlagt den) och det är just dessa runor som betyder urvädret. Den ska rundas om så är, vädret jämnt men ej inbara.~~

Runtaspen har på spelat en stor roll i bonde livet (även bland andra t. ex. fiskare m. fl.) ty den hade ju särskilda märken för vissa dala då det eller det arbetet skulle börja. Runtaspen var därför till medelpunkt på 1870-80 talen men de gamla hade ej nia förfärdigandet vid vilka tider det eller det helgonet mer just det samma som runtaspen hade lärt. Helgonen voro ju upptagna i den gamla tidens almanackor och de voro ju således ~~om~~ berätta liksom den gamla bondepraktikan.

Utan avseende på julda[illegible] på vädrarna under det kommande året så hade åtminstone julklapparna sin betydelse. Så t. ex. ~~Annan~~ Julklappen gällde det att komma först hem från [illegible] ty det gjorde fick först inhöstat det kommande året. Dessutom skulle det vara lämpligt att de ej gingo och samtalade den dagen ty det var den särskilde.

Man omtalade att då hon var mycket så skulle det annandag jul så fort pigan uppstigit skulle hon ut till brunnen efter en hel spann (av trä i de dagarna) kallt brunnsvatten som burit in och sattes mitt på golvet i stora stugan. Där skulle alla på gården tvätta sig över den dagen och skulle in innan de gingo ja i stallet till djuren. Då alla tvättat sig skulle de "alla vandra" och det "tom blomma" (såsades bröd med något till af smör, ~~bett~~ = bröd) vareftes alla huset ägnade sig åt att sprunga i kapp till farstuet och öppna dörren och ropa. Kinnorna "gjinnor" mm menar "vårt". De som kappades ingo sin önskan uppfylld med lagom anmärkningar. Kvinnorna hade ju med sitt förebråelse ty det var ju mest oftavandt att så "gjinnaren"

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

(Juldagens)

Annan dag jul skulle det "ryssles Nyare aska" på alla fåkreaturen då spirg de ute lyss undsar el
Anders Andersson i 6 Fru Ståled dog 1918 sedan 87 gammal hade varet med på att göra det.
Om det stormade Nyårsdagen trodde gröden
blir intraslad och märed. M.10648:8.

Förbman på Nyårsdagen besökt af en man blef
han vid matagan i synnerhet om han hälsade och
önskade: "Ett gott nytt år ej allt va bärt är me
alle lårar ej laden fulle ej en vacker fäitemö" (dylik
var i synnerhet Anders Nilsson Storm i Lilla Ståled's önskningar ej
ändrad.) Efter denna önskan kunde den besökte
vänta sig god åring i det kommande året.

Ett kvinnobesök var drömmat förebud (om det
var en mö) på vid det ej var en gresåuks
(en som "ligger över skägda" = "låden kvinnfö") ty hon
hade lite bättre tyg med sig. Således hade det
tydligen att betyda härvidlag.
En vanlig årlig kvinna förde drömmat ett dåligt år i
nästa så vida men ej handle vatten över kvarn
då hon gick

Blåste det mycket nyårsdagen blef gröden
medelmåttig, men "skimmer" solen bara så länge
men kan sedan vin nyårsdagen blir gröden (som) äldre bäst.

"Nyttårs nyed" har endel tydningar utom det
att det den dagen tagen vänd i stallarbeten m. m. har
han också "årings"betydelse: så t. ex. tillbedom
den då den först hälsade sig af de gamle med sammanbrädda händer och obrutet stirrande utan att
blinka allt barn varlåt:
nytt årsing, välkomnen
" Välkom nun nyttmane, välkomn nyttårs kärr
me korn af me kärne
me sal af me värme
me fläsk af stege i stora bärlan (i stora lår
me gått af li hälle og kopra)
så ko i bås
ge kafve li gås. gattarna i skogen
ge allon li gattarne i skog til gattarna i skog (en)
af en li tåstarne på log (an)
af kryp li feikase i flad (en)

+ kryp
+ kryp

gamm ett "ryssel"

+ † 1918 87 år gammal.

7

× om det var till en dräng, men till en tös önskades en vacker o rik fästeman.

5

till en dotter) fod me si"

9

M 10648: 9

Sich nyårsnatt (på Kl. 11 på dagen) (aftenstiernan) blef det ett dåligt kann år ty då måste de fattiga födda: Men sich dränga torre(ner) sin hvete då blef det ett gynnigt år. De brukade ej dränga.

Födda de fattiga

Sich Fraskbetet den 24 brukade några gamla att gå runt sina åkerlegar med en [illegible] Lönnerna i näfven (den åkerogräs = tors = tordönans - smälta stenägg som de gamla påstådo jag har som ung åtkorderat mycket med den och den saken de sade sig själva hafva sett att örkan slagit ner och stält sanden till en stenägg = stenkil) för att få bättre äring.

Den 25 St. Pauli dag var en bemärkelse dag det hette: "Å Pauli dag gjutlig och klar = Ett gott år vi ha att förvänter Där' åkermannen sin för hopp sig har Men om det fallar regn och rå Så blir det lill för hungerstråd!"

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Ola Christoffers i Lilla Ahlstad omtalas att man denne dag (andra gamla säga att det var Blåsie dag den 29/1) skulle man denne dag skulle hafva hälften kvar af hö, halm och illebrän, ty just ne hade man "halforat" (halfvan liden på stall) För att öfvertygas sig om huruvida det fram på våren skulle blifvit godt och bete ute så skulle man blifvit på denna dag taga en [illegible] halm och lägga ut på "middingen". Blef den liggande öfvad af väder och vind så måste man vara mycket försiktig med fodret ty då behäfdes det [illegible] hade. Blef den [illegible] mat kring spridd af vädret så hade det ingen fara med fodret ty då blef det tidigt även på våren, så att man ej behöfde att köra ut (halm) taken som man på kvällen lagt upp, man kunde derför redan om dagen ut och mer. — Skära och göra den i ordning redan om annars dagen man väntar och se hvar man hade rätt till det blef vår.

Det var dessutom ett stort alder om det var i hållande väckert vädes Polycarpus Falkenmet derom lyder;

"Skiner inte solen lagom än man sadlar en häst
Då blir året aldra som bäst
Men skiner den över berg och backa (dalar)
Så blir negerna hvade små och stacka (= så blir negerna hvade små och stråla)"

+ Efter Jens Persson mellanst Lilla Ahlstad.

* Halfvorat djuren för vinters.

10648:10.

Februari eri kallades af de gamla för "Bliet"
Bliet sa en gång i Thor (Mars) "om ja måtte haft ~~din~~ kraft af dig a
Så skulle ja pysa baken i boen af grim i saen
Lappar kallades ~~de~~ för Blå ellom och rådes för Blå
jungfrun o.s.v. ty då ~~kunde~~ gjorde man skada af dem.

Kyrkelmarke var en dag ~~bemärkelse~~ dag för
landtbruket ty denne dag fick man veta på hus
bröhöitön (rukoitön) skulle bli: de gamla sa i åkos
om höstön "gyske lav nu fick vi barga ett bra", när höstnätet var bra
Denne dag var allt för hälig att lägga sela på
hästarne ty gjorde man det blev de sedbrytna
under vårbruket.

bondekin
ne knyd
ime ma
le stude."

Skulle det bli gott hösteväder skulle "Kyrkelmarke brudde" Klämme i så de klinzade i väggarne för alles ble de klarast ve olofsmesse (bröllop)
Därom följande talkrim: "Kyrkelmarke blide
De gamla sade depår" De va Gjör skönd brimman bride
gatt om kyrkelmarke kom i väg- Min kyrkelmarke vide (vinter)
gand för do ble de härligt tol- gör skördemannen flinkar."
höstevär, men rakt för klarast ~~kyrkelmarke~~ olofsmässe"

Bilagorne 1:2:3 införes här

Fartdag, tisdag eller vid tisdag (senare bleff vida
tisdagen i talkrim på påskveckan) var på den sista dagen (som kunden kallades
hi denfingst åta flåsk. derför skulle man denna dag
ätta sig riktet matt (märkeligt att detta kommit
leva kvar så länge på landet) När flåsk rappan
kokades skulle det gifvas akt på hur fettet sög
ut på rappen ty derav kunde man förutse årets
ärnig. Var fettet helt och jämt öfverallt bleff det
ett fruktbart år, men var det fullt af blåsor
och ~~grynkad~~ "grynkad" bleff det dålig ärnig
innefattande sommar.

Var vädret den dagen mulet bleff det en
mulen sommar och blåste det bleff det bara agnar
kvar i sådan vid höstetiden. Skinet talade bara
så länge en kunde se kråkan klädda sig; full vattnig
och harmlös så har landen god ärnig att vänta
Så länge som istapparne blevo dena dagen mera
kunstaken så länge skulle vegetationen och lifvet blifva
desamma skulle man elda ~~så~~ så att röken ~~skulle~~ som en gerk ~~stod~~ vår

× Kallades "masö" derifrån att brödstufvorna åtas med begärlighet. De kallades ~~ma~~ "~~mas~~ö=brö"; malje=brö; och var mycket godt.

1 Bilaga till nr 9. 10a

M. 10648: 10a

Vinterknäppen vid kyndelmässan kallades "kyngelmässeknute" och ansågs allmänt vara den strängaste delen av vintern.

På kyndelmässodagen kunde man förutse om det skulle bli tidig eller sen aring (jordens börjande vårbrast) Så t. ex. om det var lungt och stilla den dagen, hade man att vänta tidig vår. Man brukade även på morgonen denna dag (somliga påstådo dock, att det var på Sct Blasii-dag den 29 januari) lägga ut en famn "bygholm" (bonhatmsvicka) på "möjmiddingen" (gödselhögen) eller askebunken. Låg halm orörd och vacker så i höj då det blev tvåll skulle man noga taga vara på vad man hade ty då blev det sent med årets vårstorm, var det mot helmonen av vinden kring spredd var det ett tecken till att man ej borde vara noga om fodret ty det blev tidig vår och kom man med foder väst. och kunde nu som ovan omtalats skära ner de på höstens uppbundne kafven och göra den färdiga ty nu behövdes ej att nertaga halmen till foder.

Man skulle emellertid taga så att man vid denna tid hade hälften av fodret kvar.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv..forskning vid Lunds universitet

2 Bilaga till nr 9 10 b M.10648: 10 b.

Man börja också att vid denna tid giva akt på när flyt
fåglarna som nu började att åter komma till sina
sommarhem. Först och främst gav man akt på vårens
och glädjens budbärerinnna — sånglärkan. Kom
hon för tidigt var det ej riktigt bra ty — som det
ordspråket lydde —

Så långt före kyngel mosse brude,
Som lärkan sjunger hej i skyn och hjorg,
Så lant ätte skolle hon tiä (tiga)."

Deremot var det mycket bra bra, om man kunde
dessmästo dagen hunde få se och höra lärkan
sjunga i skyn, om hon än inte voro högre i luften
än oxen bär aket. På den tiden då fjuren kunde
tala, sade lärkan, att hon skulle komma åter till Skåne
om inte förr så vid Marie kyrkogång och sjunga hen-
nes lovsång så: "Så litet jag orkar.

Om inte ja högre.
In oxen bär aket,
Så ska ja upp
På kyngelmossedag
Och sjunga Jungfrun
Marie lov o pris."

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Men lärkans härliga vårsång kunde, enligt Kristen Mår-
tensson nr 1 från Ystad dog 1905 60 år gammal berättare, många
gamla tiders vandrande "stubo-(stads-) gesäller till betänkliga
och ungdomliga övernamn. De fingo vår känslan i kropp-
pen och sjöngo **d Dapp** med lärkan:

" Nu sjunger lärkan i skyn,
So nu säljer man rocken och mer
Och dricker (super) app [illegible] gerne."

I stället fick dock gesällen bittert ångra, ty:

"Kyngelmosse brudhe
Han hålt der ude
Me sine vidde rtude".

2/3 Bilaga till nid 9. 10 c

M. 10648: 10 c.

Fastän lärkan sjöng jungfru Marie lovsång, vin det sålunda ej derför vår och kommer. Då våren kommit på allvar, sjöng hon högst uppe i skyn helt annorlunda nämligen:

"Ljuvelig tid!
Sommarn walkas.
Ljuvliga tidn!."

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Men gesällen hade ju redan avhänt sig rocken och derför sjöng han under tiden:

"Desstuden di kallar för lärkan
Om kan man inte lide på.
Ney Tacke vill ja, når gökun gat
För do do o der hus unger vår buske."

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv[illegible]
ping vid Lunds univ[illegible]
10
M. 10648:11.

skrattens pipan vilket skulle synas till lycka
hjorko och väl mätade rejare. För att hålla
rikligt med mat under året så skulle man äta
grynelist eller som ovanst lyder,
"Åt sju gånger i när brunt
Ty det befrämjar god växt
Så sträcker du ej till jul
Druck två gånger flera så behåvar/det ej"
Ti sommaren druck mer."

"Petter Catthed (den 2 2/2) me sin hede stun"
öppnar med nyckeln den ankommande våren."

"Mattens 2 4/2 kan sitta på stantyg för gådror
börja då var det också tid att sticka gärsen så
att de ej gick och bort kastade sina ägg det hette
Jerfsn O "Kommar Mats (Mattens) me gäs ägget."

Samma dag var det bra att så så mycken kabdrag
som (kan drickas)
så att kunde: "Om kamm dri kan vatta nebb bre gånga
Blir de ett gott år för många".

Mattens blåste även till liv de under ängtupparna vi sl.
ställes i dvala samtidigt de gamlas tro jag har i medsommar
ackurat samma med flor som man ej själpes ett och lagt
hem och vänd upp dem så det blivit liggande på nytt.)

Vippans. De komma på vid denne tid åter men de hava
(för det de tidigare skäller är hane för tjuren tjuren
senare att vanlig på) att "Kung Bore" ställer om
en vinter knäpp för dem som vi kalla för "Vinesnysa"

Mars: "Nu kommar Thor (Mars) me sitt långa röda skägg
Och lockar små glytta ud om väggg
Men efter kommar Gyga me sin klöja
Och kör dom lant ingom vägga"

eller också: "Thor kommar me sitt fagra röda skägg
Och lockar alla små glytta ud om väggg
Efter kommar Svene Anna
Och kör dom lant inj i gröna"

Som synes var det på i blandvarket som det var på i att lita på
det heter därför också: "Norra Thor la gro
Får Svena (April) sno."

Under Thors månad skulle man också (som nedanstående
varit nedskrivet) låta mala sommarförbrug av rågmjölet
vilket sedan nerpackades i på kaffet varande mjölbingen
och blandades hårt samman med stora "brå kållor"

12 (klubbor) så att vinet efterhand som något skulle begagnas måste lösbrytas det med järnspett och sedan sönderpnugga vilket var ett rätt svårt göra vilket gjordes dels med hårdrens dels med knapsbolet eller annat passande verktyg. För att få mjölet att hålla sig på detto vis måste man köra till kvarnen och så det mest så många var i nedan ty annar höll det sig ej (annars ett mildgasta det sig, således gäste ofördelaktigt) Rågen skulle också vara särskilt härför beredd ~~genom att~~ eller ogetorkad Detto kallades att "ontorra vaen" det tillgick (sig vanligtvis derom) på följande vis. Efter en bakning lades 1 = 1½ tunna rågen in i ugnen vaen ordentligt brädes på hela "ons ärnen" likaledes. Sedan sattes " bagarovnspjelen för vilken gång/stå klinter med lera som den klintes (blott). vid ugnens (sina ej) öppna till. Dagen efter tog bagarovnspjelen fram, och en af pigorna tog kräpp in i ugnen bland rågen och rörde den så omsorgsfullt som möjligt. Skulle det vara för varmt måste hon ut och svala sig samt sedan åter in och röra tills det ansågs som denne för till dagen derpå då det åter upprepades. Så rågen var riktigt torr skulle den "flydesvaen" vilket tillgick på så vis att pigan måste taga bita åtgångar i ett runsåll af plåt och pilen spanar så fint att ej vaen gick igenom men så att "stäf". Derefter plattades af för hand Så det sålades vaen gick mot dan färdigt att stäpa i mölleråkers och den bröa till måltes på passande dag.

Färska grisen skulle också slagtas innan "grön gick av flåsked" ty annars blef det odrägligt. Den skulle också slagtas i ung ty då utvidgade flåsket sig vid kokningen och blef störe, men var det slaktat i nedan sammandrog det sig vid kokningen.

Nu är vi komna så långt att det börjar att "gryas här o där" och den första djuren nämde kunde "smaska vicked de gamla Gojd på hjärtat så di kom de i håg" T. ex grisen sade:

"Nu å de snart Bagt o do för ja mycket"
grisen hade för att under vintern bitit:
"Fö mi i hele Bloele o hale Thor
Sien sätter fö sät mint tryne i vor"

M.10648:13

12

När året började led började det att
bråka om: "Fåan unger hela Thor o hale Fare (April)
Sin to hon si sål ti vare"
om inte annet vide det gå i skogen o bide knopp."

Den talfte hon gregonies med bråket (på rumstafun) då var det också tid att hugga till årets S. K. "sättepilar" vilk. tillhuggos circa 2-3 m. långa armstjocka i stränderna vilken skulle huggas med trekantig spitt (således något vid skepelse dennes beskaffenhet) varefter de sattes i en "bunke" alla med stor andelen i gödsell. Här fick de stå tills det under maj regnväders dag under våren de blevs uttjälterade i ett dike för att (försommaren) gräfde kål. något mat-(mull) jord ladus ihop

omkring sättepilen Var vårun dage solig och vacker kom någon ett blomma under gynnsamma förhållanden men det mulet och rusk blef det dåligt med

+ Tog de ute tyden maj = majen rätten hade till följd "Majrögen"? och dålig kärn sättning.

Den 17 Sit gertrud nu är tiden kommen att skrinna: "Kumma nätt sitt bygne i jor o lö'si ude"

I ålderdom tid gingo de också åt om om inte annat så i "Påhagen" der de bådade f= eller rotade ner sig så att man inte hundrade dem i den varma, i bränning varande jordelen. i hörnan af Påhagen var ett stenhus begrepp af stora gråstenar (se Lalo's min Skepts härads beskrifning) och försedd med jätteraftor till tack vara lagets ett högt lager ruthalm.

från detta hus gick sviin ut och in när de ville och bodde fejo i Påhagen.

Nu närmade man sig på vårdagjemningen och i slutet av april gick påsken (nu inträffade) allt bort med det samma gemen solens verkan så vacker gåtederom lyder:

* Uttydning: Snön kom utan ringen och fått på jordvallen. Så solen så stora dorpe smälte snön bort.

"Der kom en fågel flygande med vingalös
Han satte sig på järe ("död" = på jordvall) ärelös
Der kom en jungfru gångande benalös
Tog denna fågel med sig bort." *

Nu var det på dagen att hugga sig i dagslaget och det heter derför när tranorna återvände till norden

"Tridde Torsdan i Thor
träder (trär) tranan på skänker jor
O [illegible] så ska vi ha middagsmat i dor".

Denna qvad fick det ej tändas gäs i hus [illegible]

14

Så blef det ju det ~~var~~ att då blef det tjeldsnåda dem tådes under året.

M.10648:14.

13

Om palmsöndagen som med vackert och klart vädret var en god förebild att vända, men regnade det blef det motsatsen.

Samma dag skulle det också skäras "gåsahinje-grena" (Salix crap.) som skulle sättas ut i ett glas vatten och om de "sprunga väl ud" (då ut sina knoppar) blef det god tur med gåslingarne således "bra gåsalycka". Säljens stora gråludna knappar finns i barnen gå och applorka ty då blef det åter med gåsaäggen de nismade (blåsa ihop).

Om 21 är på Bengt kommun kan för med sig en, plog och då var det tid att taga fram åkerbruks redskapen och även de som* nå de hunderna i ordning så snart jorden blef tjenlig att bruka. I följande minnes vi om att passa tiden väl det heter talande: "På och sker i rättan tid Bruka jorden med skred Så finner du mål i mine bin Ty de kommer eller i Fare (April)"

*(Som åkerbruks redskapen voro av trä måste husbonden och drängarne själva förfärdiga nya sedan som voro skröpliga. Alla som ville hålla dränger skulle kunna göra sådane lantbruksredskap.)

Kommer Bengt med rena blåsväder så får du en torr vår, men är den torr och blåsig så får du en torr vår.

Vid Fredagen den 25 Mars var det på ~~otta~~ i äldsta tider (ända till 1890talet) flyttningstid vid landbruket. De flesta nybyggarna började då vid landbruket Flyttningen förlades på ljusaste helgdagen eller den skulle göras på tärskilder der för afredda helgdagar voro en lördag eller också en fredag. De andra veckodagar ne voro ej flyttningsdagen vid jordbruket.

Till tråds sitt nya hem den dagen.

När någon skulle inflytta på ett nytt ställe skulle de alltid medhafva en katt i en korg, så att de säkert hade den med sig då de kommo fram

M 10648: 15.

till sitt nya hem. De skulle naturligen
förestå sig genom den på glänt tänkte dörren
baklänges inträppa (hon) i stugan, men
de själfva gingo det in, ty om der vore nå-
got ont eller djefvulskap i huset så skadade
de ej de inflyttade om en katt först släpptes
in på ovannämnde vis. Hon omtalade ofta
att hon varit med om ett sådant (en) skeno-
mi (är) 1866 då ett nygift par inflyttade på
i ett bondhem i Lilla Svedala. (Detta minne får
tes får ej publiceras i tidning.) Det var mor som
inträppte katten och en morbror Hans Olsen och
hans hustru som inflyttade.

En annan kvinna (mor till Frans Fru Nilsson) omtalar att då hon som
ny gift för 50 år sedan (omkring 1925) inflyttade
i ett stathus kallad "Fårahuset" råddes hon
af de gamla, vilka hade reda på att det spöka
de mycket i huset, att hon skulle föra sig
baklänges inträppa sin katt i stugan, vilket hon
också gjorde. Vad hände? Ja om några dagar
lade sig den fruktbe katten sig (mitt) mitt
på golvet i stugan och stirrade alla fyra
tassarna framåt sig och dog med det samma.
Det var på inte något annat som låg då
på katten än husspöjden så mor och Frans
de hjälpsa hade derför aldrig något hin-
der af spöket på grund af att katten låg mot det

Samma gamla med sin säkerhet ett afvert åt
gudinnan Fröja vilken brukade att föra med en
vagn förspänd med tomme katter. Det var således
ett kutt afsett åt tomma älskogs gudinnan så att de
nygifta skulle komma lefva i frid och älskog i sitt
nya hem

För att bredvan skulle bäfras i det nya hem
met skulle alltid något hö eller halm medföras från
det gamla samt strö i djurets ora och säga:
" Här ska de inte trå (=ledsna) de får mig
mig bättre än der de kom från."
Spinnrocken fick ej föras på (det) last ty då kap
den förgjord utan den skulle på stället bäras

+ på Nilsgården i Frans Nilsson's barndom.

15

(Den 5 mars) M 10648: 16.

Å Froedagen (på morgonen och framåt dagen klar och vacker kan man vänta sig ett gattår men fryser det Froedags natt så fryser det 40 nätter härefter. Tappades det något denna dag fick man ej upptugad det ty då blev "kärna lusede".

Den 27 kommer ölguden Rupert med sin åttonde till dess skulle bönderne hafva bryggt sitt 5 månaders öl och tvilnat det ondags fult ty det skulle på hålla sig till högtiden och kräften. Gamla Per Persson i Fru Hult omtalade att då de brygde det brukades att sätta en hal stop-flaska (korkad) brännvin i "gjörretynjan" medan det gärdde ty då blef det mycket bättre. Han sade att då de på höstarna lag upp det samma var det så att det fräste och var mycket gott så att då drickat var tappad på bråtunnan (drickestunnan) lades en linnelapp om "spången (bråpropen som var fyrkantig) undra sida varefter den lades på "Svicken" * (tapphålet var igenom drickat tvilnats på tunnan. Hålet var drickat tvilnades i brutet kallades "*tappdrickhon") här över smetades så förklara som var åtled med flaskkaka för att den skulle hålla sig mjuk och ej torka ty då höll den ej luften. Härefter lades tunnan undan på ett kallt ställe till drickat skulle begagnas. På större stugobord stod jämt vid drickbestkannan gjord af skebrå och då den begagnades jämt var drickat mycket gott i den bättre än i krus, men bevara ass mot gud - om den ej begagnats på ett halt år ty dubblerades drickes kannan mygg och drickat smaka af skebrås lukt så det var rent hemskt och kunde ej dricka. Befanns det vid mälliderne att kannan blef tom tom. Minst pigan måste då gå ut och tappa dricka i kannan, hon tillfrågades då skärtsamt med följande ord:

"Kärlanne! Tömmes då i kannen o vänter po dé'."

Hade husmodern glömt att tappa i när måltiden skulle börja sades på skämt:

"Kärlanne! Hörjen gör gille i da"

Meningen här med är ju att det var så på med gillet likaväl om hon skulle hafva gjort gille.

som läppas ne samman blifvades.

* tunne hålet som aftas var fyrkantigt.

* ~~den~~ tappen vilken tätades med ~~det~~ tappa skrickrickan.

17

När bröstet för året var afslutad
mycket vid fastlagstiden. (De som inte
hade af till dess ansåg vara några "dricksrocka")
så skulle det ~~gräsvid~~ man började att stuvla pilar
vilket skulle ske ny ty då växte det rakare och bättre
et och ~~alldra bäst var det~~ då man lät i tvillingen "tenj" ty då
blef det två grenar i stället för en. När de voro
stuflade så skulle pilen videt ~~sönder~~ hemföras och
~~skar~~ hängas. Det
hemföres derför och upplades i en hög på gården
ty der växte det bäst. På gården måste man i hög med att
hugga det videt man derför skulle alltid tillvaratagas
som var s. k. "gångnebrå" såsom "kyllestaft," m. fl.
repeböjda vilka sattes i klemma i en vanlig som ellog
och böjdes och hanterades med bark.

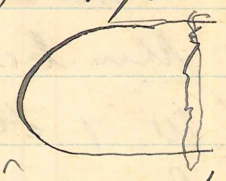

De gröna raka grenarne flåddes
och den af skulle (storstdrängen) till skära med bas-
tripen i tallpåsken såväl får- (äpne bruke bl. till bästa
böjla om fatet) som ko-böjla vilka böjdes och sattes i
var sin form medan de voro gröna och som de torkat
behöllo sin form och gjordes färdige året därefter med en hille-
pung af järn i de förre mer af bokträ i de senare.
Kobogtappe voro ju böjde och försedda med hålle pung
men ko grimmorna gjordes på annat sätt af två raka
pilefläkta av björkträ som hölls i hop med en järnbands
i ena ändan och ett rep med ränna i andra så att de kläm-
de åt då bommen drogs som vidst.

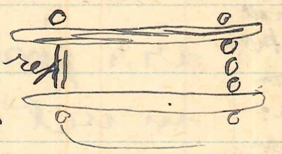

Af bättre träd som köpts i skogen
skulle Ola Blixt (lärodrängen) göra dels "förtagen" av
bokträ liksaledes är "suflor" "klamrar" "till hamla tåg"
svinglar" o. d. på förhand så att det var tillreds
då man hade något i mellantiden liksaledes gjorde han
af bokträ årtampar, mera är ost och "hämmedelen"
gjordes af elsa (= alsk = alm ~~och hassel~~ elf)+ allt jordbruks
snickeri arbete skulle göras på förhand under slutet af Febru
ari och hela Mars så att det var reterpelan under hela
året att taga av. Ringning af kjut gjordes
blott på ett och annat ställe ty dertill fodrades
bättre vana och verktyg att minstone sedan pilen
skulle vara riktet runda så att det bättre lägga
sig emot.

+ Träsnäf-
vet tillverkades
gjordes af asbträd
hvaraf mäst
finnas stort
lager ty
de small
på apto
af.

18

M. 10648:18.

När vårbruket skulle börja.

17

I mitten av April månad tyckte de gamle att det var tid nog att börja vårbruket, men även kunde de börja så t. o. m. i Mars månad. Ett ordspråk heter det ju om April:

"April månad kallar man mig
Att plöja och så låtar jag dig!"

I bondepraktiken säges bland annat om mars april, maj:

" Mars torr, April våt och maj kall
Fyller bondens hus och lador all
Men April torr och varm
Får bonden lid stort mun"

Men beträffande vädret skulle det sådant tyda på [illegible] vi ej hört säga om vårens,* i folkhumorn bland de gamla lydde det helt annorlunda, nämligen:

April varm och torr, Maj vått av kall
Fyller bondens hus och lador all
Men April vått och kall, Maj varm och ~~torr~~ rem
Får bonden lid stort men."

Ett annat rim lyder: Maj varm och torr
O aj juni kall o vät
Är ej något att yrkädjes åt."

* Detta rim passar på Tyskland där vårn är tidigare e j här.

Om torkeperioden under de första vårdagarna bär torts under hakan är det bäst att så ligsågt medan vårmullen är i jorden. Har handelsmannat lörs på bakkrappan så blir det en våt sommar.

Kommer Åsa Thor under varm Brändes med sina backar "så att de bragar ellers hjulspåren blir det ett gott år.

"April sno å sära jö" heter det i ett folkrim som af de lärde tydas mycket plattityt de säga att det skall betyda ~~det skall betyda~~ sära gödning = sära gödsel. Det betyder i folkdiktet ~~det~~ även: att om det faller snö i April blir det ett så gott sära bete det året så att kära kallar sig feta (gödda) och bra.

April varm hjälpas för torts. ~~Därför~~ skuppa de gamla dagar alltid ligande ut sina säkre alnar vid första April varm ty då drog torten bort.

Och man då rullar sig i stoftet för hon anser sig får den ett mycket rikt korn år eller som rimet lyder: "Då Thor kan slår på trumma Ska vi brille tyga Så få vi korn i varje tyga."

Men stunder någon eller precis under blir just dessa "Luddi" nätter: "Do ä de ad hälse ti hadds for do ä de ube me kansses."

Berättad av Nils Hansson i Fru Nutad: "Får Maj blåser i sitt horn ger den bonden mycket korn."

"Luddi" nätter de tre nätter före och tre nätter efter Philippus på

"So lant som vall bryts ovälkom pogerna kväka"

So lant efter vårdetta: vilket betyder så många dagar vårdet som blir fullväxta för att [illegible] vara tagna t. ex: Här kajsa för så mina kyrkan på allsone äj. Här sättas så många fad linnor kline vid vägg

Tre kyrkor o en kane = Lärkor dessa hörs som ändrades.

M.10648:19.

19

18

Det kan kanske vara af intresse att omtala åkerbruksredskapen som begagnades i gamla dagar.

Året och bråkarfarm
Året var på 1870 talet och derför det enklaste jordbruksredskapen. Året är på afbildat t. o. m. på barns ålder hållit mycket mycket likartat undergått några vidare stor förändring sedan dess.

Nu är det dessemot bara ett minne och jag tror inte det finns 3 % af Skytts härads bönder som kan ställa (omtalades på med bråkbilar) och styra ett år. Ja det finns nämligen inte 3 % som kunnat enkelt med vilken rida de skall ja då de skola "driva me år". Året består i ett af återstående trä med undantag av själfva årjärnet. Jag har i myckenhet hört gamla smeder säga (gamla Sidow å Hagården) att i gamla tider hade de "en stenbit i ämnet på årbladet i stället för järn) Gamla Bengt Holmberg omtalade (han lever än men har nyligen fått förmånligt + på 1920 talet) att det var bårvade mål bara på årbladet vore det inkilade "rullstenar" "sådana som ligga i gåra bakar ämnet vid återgjön" (för att ej bladet skulle slitas upp (jag har hittat två rullstenar som voro slitna, men jag trodde då att det var något arkeol. föremål) Jag blef derför mycket förvånad då jag för ett par år sedan såg på Lyngby museum i Köpenhamn år i vart bladet det satt inkilade rullstenen de voro på funna i Danska torfmossar och från Bronsåldern.

Hemma hos Holmberg berättade vid vag nare beskrifning

Som jag nyss var på året mellan utslagarne af trä och skenna sjelf af jern och drängen på "Hanvidden" som vi af ske liksom åsen inne hufvud.

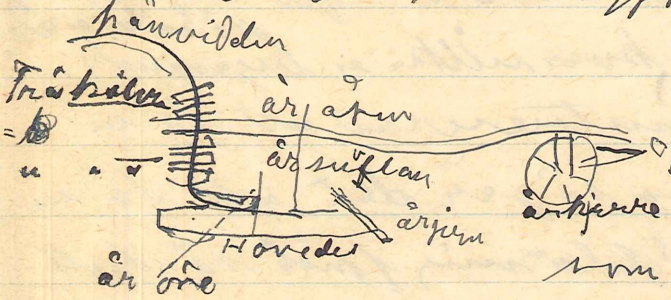

det stöflan och träbilarne af bokträ. De träbilarne som sutto ovan åsen slogos in från och de der sutto under åsen bakifrån. Då de undre slogos längre in sköt ej året så djupt som när detta lossades och de öfre slogos bättre in tog då bredde årvinge och året gick djupare i jorden. För att ej hufvudet skulle slitas upp var det belagt med jernskoning bak till och öfvan samt stöflan voro också på sista tiden af jern liksom själfva årjärnet ej spitsen av hufvudet.

När de "dröfne" är skulle de så på den ny dricka och styra med ena handen åt enne håll och den andra åt andra håll man kunde samtidigt fram och åter i fält efter får och ej sätta med plog i skilda fårar på A. k. "regg"

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M.10648:20.

19

Att bruka Kadss att driva (det sades alldeles
plöjn då det var fråga om årbrifning. utan man
sade "kan du ta ned o driva de sticked." då visste
den till talade att det skulle ske med år. Var då skyldigt
fardint sades det "har du nu dräfved de sticked?")
med den det förutnarnet "dräfved" eller ~~plog~~ "städd"
me plog. ~~Det blef~~ i riktet vänd vid årbrifning
utan bara lyftat rätt upp och fällt så till sidorna
mera mellöst än eftes plog och var således bättre
att driva sädner me (Plog var dessutom adugelig ty den
sänkte sädn så att den ej kunde komma upp)

Trä plogen gjordes till en del lika med året
med kärra, ås, ~~sufla~~ kapret att ~~kunsid~~ trä-
pila ~~stockbojdor~~ Hämmeddon verderemat afskru-
vum så att bara var plats till trä pinnarne vilka
lyfte och sänkte åsen på samma sätt. (i lopet om på året)
af den afskurne hämmeddon var ser i stället satt
två bräkte "störta" i vilka den plöjintryde plog
med bägge handtagen och gick bak eftes i fåran
ty han fick ej gå vid sidan om stygnen plogen.
I stälet för ögon vendet vid vändtra nidan en
s. k. lanmärkena som satt rakt med plogbredd
intill tulan, men vid högra sidan satt det en
s. k. mullskäppa af trä. Plog sjelf var
ej sådant som är sjelf ett snet. Jag har ett
träplogsjern sinna men Albert Larsson på Segnes
torp har tre träplogar sinnen hvar ifrån ej begagnats
(De äro nu på Trollebergs och Svaneholms museer 1936)
(I stall Nordiska Museet är interesserad att få en
gammaldags träskärfskäppa så går det att få en
me. Det kan ju gå att meddela mig sitt så skall
jag ställa om det vidare. jag gjorde detta afprott
mött med kan jag kom det i häg)
De äro nu skänkta till Trollebergs och Svaneholms museer.
Dessutom fanns det på trä hafvar af bara trä
"bolla" (i vilka trätänderna sattes i afvan ifrån) som
sammanhöllos af "träslåor". Tvemlan var
gjord af en rätt så tjock bok- eller ekestock
som var uppsagen rund med en tapp i vardera
ändan på vilka ett par s. k. "häftä" (svängsle
träskyltar) sattes som sammanhölls med två trä-
slåor på vardera sidan om tvemlan och dessutom
var stycken anbrakt.

21
M.10648:21
20
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Den fjerde April

"Sätter ogjya av sin skyja
och domen efter Sankt/Sitt Ambrosius med vår
harfram så nu var det tid att börja vårarbetet.
Det första man arbete de gamla hade det bestod
uti att "bräfra me bråpley ti' årtyr". Det gjor
de i något om vattnet sprang i lårrorna (alle
de) till årtyrna ty de skulle sås så tidigt som
möjligt och en natt frost gjorde ytan mycket
Den dag vårbruket började var en märkelig
dag med intressanta ceremonier. Gamla Per-
Persson i Fru Ahlstad berättade (+1915 nu dåd för 10 år sen)
hur det gick till i hans hem (hyrkusk Per Persson
Fru Ahlstad nr.) när han var liten på senare 1840
talet. "När nu vårbruket skulle börja skulle man
första gång dragarne förspändes redskapen, tagas
den genom gården (att efter P. P.) och ej åker-
gödselstaden, utan om gårdsängarne. Då de
togos ut genom stalldörren skulle de gå åfvr
en dertagd s. k. "grenayca" (yxa som man
högg pilbuskar med). När de nu voro ut kom-
na på gården spändes dragarne för åkerbruks
redskapet (bråplogen) vilken utfördes av lo-
jan eller s. k. "skammel kodden" åfvan (åsyxan
(yxa att fälla träd med) som lagts i "kodarn".
Över kodarn måste att dragarne hunde
gå därigenom skulle de förspännas bråplogen därinne på logen och köras
ut åfvan omnämnde yxa som lagts på dör-
rens tröskel*. Vid denna första förspänning
af dragare skulle alla man vara bladen i
hällvantar, mudder och hals skalar ty dessa
skulle det följande vår vädret bliffva vacker
så att dessa plagg ej vidare behöfdes.
Vid förspänningen skulle dragarne stå
vända med ansiktet åt söder.

Så snart dragarne voro riktigt för-
spända skulle alla man knäppa och gråtbön på

X Således ett hull åt de kal-la markerna.

22

21

på en gång. Alla hela styrkan i gång,
så snart husbonden med tvärkastat
sätt rätat ett kors på marken mitt för dra-
garna och halfhögt uttalat "I Jesu namn".
Hela styrkan gjorde nu en sväng upp mitt
för förstugudörren och stannade där allt
under stoj och höjtande tydligen för att
derigenom bortskrämma de onda makter
som kunde vara i närheten att vilja skada
vårarbetet vilka troddes blifva bortskräm de
genom att vissa hur stor styrka det fanns i
det med flera par dragare förspända trä-
plogen. Så snart skaran under stoj och höjtande hade stannat vid förstudörren
[illegible] mor i huset [illegible] ut klädd i full
S.k. brudgumsstass eller "fjärdedragt" (mari-
anadräkt) bärande en armkorg af flätad
halm med en julkavring med smör och ost
på samt påskägg samt "drickeslägeln"
full med julöl åt alla drängar och pigorna att
köregråbbar skulle nu sitta på träplogsåsen
och äta var sin bit af julkavringen och påsk-
ägg samt dricka julöldrickan. Under tiden fick ingen
af tagare sina [illegible] vantar, [illegible] dem drängarne åt
kastade [illegible] malt, salt och rutkärnor
bakifrån öfverdem och dragarna. Alla
dragarne skulle på detsamma hafva
sin piska af julkavringen. Allt detta skedde
för att förvissa sig om att de ej skulle bli "förtrickade"
eller [illegible] maktlösa och modstulna under
arbetet...

Tydligen hade det en hel annan betydelse förr att
afsluta [illegible] för att årets gröda
skulle bli så mycket gynnigare samt i [illegible]
växet som kärna och djur. (T. Perm berättar sidan

Så alla dessa ceremonier äfvor, satte
så snart han i huset med tvärkastat ansigte
i Jesu namn rätat ett kors mitt för dragar-
na hela styrkan under förnyad höjtande och
stoj sig i rörelse genom tapta porten

* Som bland
bönderna i Åkers-
gun skulle det
vid första då-
ningen vara
nogsamt af
julkavrings
ringen
och ägget
och saltet
gun skulle
börja i
Jesu namn.

der det nu också låg en hyssa eller hälst en
timmerlåg, samt vidare ett på åkern, der
arbetet skulle börjas. Nu vantarne fingos på
aftagas under arbetet, den första dagen. I åhågakom detta
+ fått lagrat intorkning

nagra så hade ont makt med djur, redskap eller folk det året

Då det blef tvått och det var tid att
uppsnära från redskapen särdeles om följande
dag en skulle alltid dragarne då vända med
hufvudet åt södra eller åtminstone åt väster
och aldrig åt öster eller norr. Så snart
dragarne voro från kapplade redskapen
skulle alla träkilar lossas på särdeles plagar
som är vilka dagligen tagas bort ur jorden
och skarla brokarne eller skärna afkappas
om tvållarne å alla slag af åkerbruks redskap.
Den handlyccan skulle kvarsitta på sin plats
(på högra sidan af åsen från sulan) å åsen på år
och plog om natten. Den var på förväg rikt med
för gjort att fastkila kilarne med m. m. behäftigt
Allt detta skulle nogg i ihågkommas varje dag,
annars måte dragarne stå och draga på redskapen
under hela natten och bleva således alldeles
"utvirkade" om natten och voro
på morgon följande dag gnatt makt lösa
Detta berättat av gamle Per Persson Finn Abtad
Han har också berättat följande om dragarne.
dragarne!
För att tvätten skulle komma ordentligt arbetat så
skulle de såväl hästar som karar och stutar på fastande
mage varje söndagsmorgon kapra en ett vare-
horn såväl salt som finkrossum pepparrot. Saltet
skulle man på söndagsmorgon ha grieht emellan
tvenne gråstenar på fyrkantig sätt, och pepparrotan
skulle samma gång vara finkrossum
med en lekniv mot "bordtalarna" på hvar-
dagar" Detta fick ej glömmas ty då blef det
ej mycket med styrkan hos djuren i synner-
het under vårbruket. För öfrigt var det bra
att göra det året runt.
Det pläjdes med såväl hästar, kor och stutar
på en gång. Ola Christoffersson Lille Abtad 75 år
1918, omtalar, att då han var pojke plägade äldre människor
hemman ställa sig vid sin trägrepen och
stod i [illegible]

M. 10648: 24.

23 A

Oscarsdrag o sno ett dag som följde på manken (drogs vädets med "nackebarted" sade de gamla) och om kornet voro de s. k. hornbaggarne trädde de stympades med en tom kallad "yddan"

Vår set körder med oscar måste alltid köre psalm hojta och sjunga t. ex en studsvisa så lydande sjöngs St. Skågarp:

"Grim och Hjelm so hoj
so o o so hoj
mellom Grim o Hjelm"

Den är sjungen af barnen vid sista sommaren 85 årige Isakbrun i vårra skolan dagligen 20 årsm sjöng de ej och hojtade ädevo studsarne förlåta. Tjenarne kunde och så dreva spetaket med vår andra to-ese i St:Skågarp kom en ny dräng på ett ställe vari vid middagen drängen inbillade honom att studsarne hette "kopp o jöj" (= kaffe och jul). Då drängen kom ut och skulle köra började han:

"Horo! Horo! so app igen
do kapp o jöj
Horo horo kapp o jöj" efter Isakbrun

Som det var skrapet utom gården gick husbonden ut och sade "jo då får du ju komma in å få kapp o jöj eller hvilket studsarn Snål o brag."

Hästarne körde drogo dermed med sela i älda tider med s. k. bygg gjilla vilka voro enligt min mosfars utsago (mans barndoms) af halte

* Bark och kamprot omtalas i flera 1700-tals kompletkningar.

påbudsbarkad kamprot drag och jag har själf sett 1927 en sådan sele af hampa på en bondgård i Mellan Kåpinge. Hästarne hade på huvudstat på ock tom. i min barndom kördes det alltid på åkern med s. k. "mellim" eller "klettim". numera är det allmänt konstyglar. Klettim bestod av en tom på hästparens utsträckta och emellan dem en s. k. "mellim".

Då det var flera par dragare på vår plog eller redskap kördes det mellan alltid två och två vervid hästarne gingo i par och dels utgående likaledes i par.

25

M. 10648:25.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

X Tillägg. se nästa sida 23 B

Att de gamla under inflytande av denna tankegång började vid arbetets fortsättning med sädesbilda ceremonier är ej att undra över. Den livgivande kraften i julekakorna skulle verka på tillväxt de vid vårarbetet deltagande samt draghästar, redskap och utsäde. Brödet skulle utdelas av den äldsta kvinnan (husmodern eller i hennes ställe av dotter eller annan äldre mö), ~~vid vilken tillfälle~~ ~~skulle fördrickas~~ gudinnan ~~Frööjä (Freya)~~ hedniskt kvarleva som tydligen var knuten till hednatiden och gudinnan Fröja (Freyas) tid och således en rätt om god årsväxt och ~~ärnings~~ gärdens der det tillämpades.

2/ 26

24

M. 10648:26.

För att nu inte komma för långt efter vid jag lemna vårarbetet och berätta något om fisket ty den tjände kommer regelbundet med fiskehamnen och nu är det tid att passa på fisken när den börjar att "gå po lej" så att den ej följde med strömmen "ti sjön" det sattes därför fiskhamnar, ryssor ~~o.dyl~~ och dylika fiskredskap i ~~vattnet~~ vann grovgrus (nattvadikinna) för att fånga fisken då den gick från en grop till en annan eller också till sjön. Härom finnes följande tjänt gåta motsvarande: "Tösen sto i köksdarren me sin svärta poddorri"

Drängen kom på gården me sin långa slångelidång
o do so sjör tösen ti drängen!
Å le du din slångelidång i min poddorrinnor a
Så ska vi knorra"

Uttydningen lyder: Pigan stod i köksdörren med en svärta sodade grytor. Drängen kom på gården med en lång nyspöjad ål. Då sade pigan till drängen köp du din ål i min grepta så ska vi koka den så det ~~poddor~~ bubblor.

Den fjortonde är det ju Pingsten som kommer med första sommarträdet och då ~~skall~~ är första sommardagen för året komma enligt runstapen inblicken Ty då börjar det att svalla i bråskrappar och grus m. m. Rogen skall t. ex. den valborgsafton vara så ~~stor~~ hög att den kan dölja en kråka. Under denne tid vaktades fåren som på berättades till Sydsvenska Dagbladets prästfrågning Nedanstående efter första sommardag kallades "Kråkeneldandet" då ville alla hafva taktäckaren (jag minns att hon var så noga därmed) ty de tak som då påtades eller upplades på husen bekräfte man aldrig förrän att de blåste af vid stormväder utan de kunde kvarligga t. ex. å norra sidan i änder till 40 år och derefter.

* Samt i ax till midsommar, varom det heter i rimet: "Jagen pingstrosen uden hvite Jagen midsommer uden blomst."

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv.forskning vid Lunds universitet

27

§ 5

Då man åker ja till vår bruket

Då man hela styrkan tagade/sat på åkern

så skulle det på höjder och

stäjer så att all fuktighet och ohälsosam luft

onda varelser skulle bära frukten för den

+ och förvinna innom hörhåll

stora styrkan som kom uttagandes

för att taga i bruk. Mot vår moder jorden

så att hon utan skade göreise af ovannämde

patienter skulle kunna gifva full årsväxt

åt dess brukare.

Meningen med det stora stajet var således

vist icke att de skulle gifva sin rikedom och

mäktighet tillkänna för vejfarande stå-

ten en del författare skildrat den skån-

ska bondens lif och levnad. Ty det hade

ofrannämde betydelse, men de voro lits

nål misstrodde och derför stegades anlingen

de kom nägonsdin icke. De kunde på hellre

icke veta om de onde varelserna voro i ofvan

nämde nägonsdin skicklelser.

Det första arbete för våren var - i alldra

fläste fall att plöja till årter. (Någon gång då det

torkade hastigt måste likväl fläckvis årterna

igen plöjas och ekrenaden harfvas så att den ej

torkade (för mycket) Det gjorde ingenting

om ett mellanrum i plogfåran sade de

gamle mannane ty det var af vigt att få den

i jorden så fort som möjligt och ju efter som-

mande natt frost mellade jorden i ofvan. Årterna

hinde man garna så redan i Mars men förr

Patrik dan 17 borde årterna under alla omstän-

digheter vara sådda om det skulle blifva bra (spridbrodd)

All sådning började i "Jesu namn". Man sådde

med

för det mesta själfva säd med hand. Ibland

en ibland med både och i takt med fåtterna af

en stärkare man var klädd af vaxduk och bar

med

ofvan axeln lagda rimmar. Så kastar man

28
M. 10648:28
26

+ hör=lin

två på varje s. k. rygg. Det säddes alltid
från groparne med ena handen ty annars
spillde man säd till ingen nytta i dikket.
Klöfver+ säddes ur en liten halmkorg som hölls i
vänstra handen och här togs bara frö i tre fingrar
s. k. trenipafrö. men af säd togs handen full
Vid klöfver och linsådd skulle hälst en ung kvinna
som säkert var ren mö "Ja såkast" och då borde det
alltid vara ett ägg i ~~hörfröet som ej hades~~ i korgen
Linfröet hades likväl ej i en basskorg utan i en
ren mös förkläde och deri skulle också vara ett
"hårdkogt" ägg. och grisastenen Så snart linet var sådd
skulle man och kvinno (hon skulle ~~vara~~ ikväl mannmusken)
gå till var sin sida af hörtiket och pissa ty så lång
blef då hören ~~så att de skulle~~ dock skulle de ~~kun~~ kunna nå varandra
med ~~...~~ händerne. De skulle också lyfta benen högt men ej
gå och prata under tiden om det som ej hörde dit.
Då man sådde ~~säd~~ i synnerhet ärtor var
det bra att hafva en flint kaus att sätta
som såkast märke. En sådan stor och vac-
ker flint (cirka 30 cm. l.) kaus finnes på
Trelleborgs fornminnesf. som varit begagnad
dertill i Hammarlöf. Den finnes i Nils Nils-
son å Bathildenborgs samling, som han skänkte dit.
Då det ~~...~~ var blivet "drävedme träplogen" till
ärtorna säddes dessa i ~~...~~ plöjningen (som jorden
kallades efter plog efter år kallades den "dräfningen"
allt innan annat redskap gått deröfver ty så snar
trä=järnhafven gått öfver endera kallades jorden
"~~harvningen~~" "harvningen") och "harrades"
ner, men tromlades ej förr än de vore upp
komna cirka tre ~~tum~~ höga då de bredd tromlades
Det gikk ju ej an att tilltromla denna jord
strax ty den var ju dåligt torr och strax efter
ärtorna begynt att växa brötos de lätt och dogo ~~...~~
Ärtor fikk man ej så, sade de gamla medan
månen löpt i Stenbockens eller Skorpionens stjern-
bilder ty då blevo de hårdare som "kampar
stenar". Bäst var att så dem under vattu=

29

27

mannens eller fästkamrats tankar – de måste
löp genom dessas skjortbilder. Det som sådes i
nytändningen växte mått annan jord deruppå skedde
att såd såsom åtan ärter och vicker då de voro
afredde till grönfoder men ej då de skulle skördas
mogna ty då växte och blommade för gott och
satte sina baljor derför skulle följande i hög-
psmmat: "Så ärter tre dagar före nyttningen
så blomma de alla i sänder".

På grund af ovannämnde blef Svärta Pettes "en gång
enligt folksägen grundligt lyrad". Historien är be-
rättad av en mutterpay Johan Blixt – (en broder till
Ola Blixt i Lars dräng och åtan bröder till den nu
namnkunnige Olof (Blixt) Hallbygren i Lilla Hästen
om Landsf. Gullstrand låtet uppge nämnde af mig tillfrågade att
han är förskiftat af sin gamla hörning) år 1877 då han
tjenade hos. Han berättade sålunda:

"En bonde skulle sälja en dräng och tjälpte "Hus
Håle" anmälde sig i en anländig dräng skepnad
för att åtaga sig tjänsten. Bonden kände likväl igen honom
på grund af hans långa "hexanäjlar", men han
var derför ej rädd att fästa honom och de åfver-
ens kommo om två års anlåtning på följande
grunder: Första året skulle Hus Håle hafva allt av
grödan som växte under jordet. Bonden sådde derför
säd i hela sin åker och den onde fick således alla sädes
rötterna, men bonden tog bra och ax. Andra året
satte bonden bete, kålrötter och potatis i hela fältet
och derför fick gycken således bara blasten, hvilken
Hus Håle kade vara "fan". Det påstås också att det
är på grund häraf som tyskarna kalla
betblasten för "fan". Det hände en gång i Fru
Ahlstads folkskola att skolbarnen skulle skrifva
en liten uppsats, hvilket arbete de att göra på hvällen när
de slutat skolan. En gosse åtta år gammal skref följande:
"Först ärterna komma hem så ger vi kvinnan fan," sin
mening var väl att ärterna först växte mycket och så ger vi dem
fan igen."; detta gick på i alla Sveriges tidningar och
väckte stort löje i hela vårt land, men det vore i värdig tidens ingress täcka
ty nitrydskämtet här på två olika uttal af bokstafven "a"

30

och veta deraf vad "Jan" betyder om det är "bettlast" eller själve "fattentatus av Haddes"

M.10648:30.

28

Efter årta sammanhang var det på tid, många vädrarna var klara att börja "harra skrening" den harfvades på tvärs två gånger vilket kallades att "harra tvåtingt" - Sedan den var brukbrad skulle det gödslas och så "tåresa" - grönfodrad till vilket jorden plöjdes med plog och betraktades ungefär som för åtorno dock sådes ej i denna direkt i de öppna fårorna utan det harfvades först.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Sedan skulle "klöfver skrening" (det ifrån efterhanden "skredde" (= skre betydde ej så djup efter hårda plöjning som nu sker) klöfvern sattes till tvärs med år. Detta var ett mycket klyftarbete ty det gällde inte bara att driften lattes med år utan den skulle på också sinnes harfvas vilket ej var någon lätt sak ty det blef på bara "klöfver tossa" opad klöfvertofta". Det var nu ej annat att göra än att med harf och bråbomlann åka på den sneda. Driftningen som nu bara kallades "tvärningen" mäste derför även gå fram med bråharfven i följande sätt för att få "tassarne" att gå sönder. "Harrepojen" hade då ett styft göre ty i bland fick han "springa med hoppa harren hade fram och tillbaka" Han sprang på naturligtvis bak efter ty det var på hästarne som måste springa eller hoppa med harfven och dessa gamar följa efter. Var jordan bucklig var det att springa mot åt backa och så upp för backe. Så jordan hela lattan blifvet både tvärred, tvärred och tvärdad fick den ligga tills den drygt "murt" till sig åter ut åtta tio eller fjorton dagar, medan kafven och blandsådden sådes.

Jag ser nu att jag ej kan med kunna att skriva af allt. Jag med sänder derför något som jag upptecknat under förhoppning att jag ej misläs det ty jag har tänkt att samla och upp-

31

M.10648:31.

99

Ja det vorit så att jag skulle komma
så till en bok om Skytts Härad
om jordbruket i gamla dagar

Jag skall mycket gerna afslå
detta anbudskrivarn till Nordiska
Museets arkiv om jag får en af-
skrift t. ex. maskinskrift
och Ystads Allahanda skall också
mycket gärna så tryckas dem
dock om ej något för kommer ty många
små anteckningar om berättarna har jag förlorat
för att ej vara mig till förvillelse.
Jag har så mycket så det är svårt
att hålla reda på dem ty de äro ju
ej så tydligtvis att man kan förstå
dem.

Jag medsänder derför under
hopp att de bli bevarade,

Om vårbruket kan det der
för förtsättas i nästa.

Jordbruksmetoder och utsädet.

(om pappersna kvåa (kvåkotorna
Så länge före valborgs afton (sista
April) så länge efter skall de tåga.
Om första maj kommer gässen med
~~gässen~~ gåskungarne om hon fått röda
sig själf. Om tredje maj och fått juvel dagen
kornskeljonsdagar. Derför ginga de ut
med gamla ut i marken och sända
andra vägen tydligen ~~det~~ om sed
som kommit kvar från Katolska
tiden.

32

M.10648:32.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

30

Egos eller Mossmossodagen kommer
strålar åter då kan kvittras de rim som
jag lärnat till Sydsvenska Dagbladets
Mossmossodag den 7 Sept flyttas kan åter bort,
Lätte där ställan fel på dagen, kan kan
vara så säker?

Den 10 kommer ishelgonet med stark
nattfrost då får man vara försiktig
så att man ej har några ynkeligt vackra
blattade ty då så de "Isakhypicon" och dör.

Enligt kunnig fäders dag skulle de försöka
sig på metmasken för att utröna vid vilken tid fisken under kommande (vår sommar) bäst
nappade på krok. Dagen timmar delades
då på hela sommar och vårtid. De var
ju nu svårt för sent att "dra me o" fiske
med nät, ty nu började på vallen växterna
att vissna så att grafkvinnorna kunna fylla af
"bräke" så att den trillade sig runt om ett resp
~~Den~~ Mitten i maj eller vid Pingstiden
skulle ~~förra~~ på lammen tjänga maj som jag
omtalat i Sydsvenska Dagbladet tåpligen.
Den sista Maj kommer Pärnilla me "Smörbyttan" så afbildad med en stärte eller skrapp
bytte i handen. Då är det på tiden att samla
grestmör till års förbrug ty nu mjölka kossorna
bra. Smöret måste på dallas väl ner
så att det kunde bli hållbart.

Bilagor införskaffas

Framtiminnes sticken var många rädda för
i min ungdom (därvarde förbud måste hållas vid den tiden)
bland andra Inspektor Holmgren å Ystadsgården började
alldeles att hugga ved då ty det ville sig på då
ordstäfvet lyder " Den 19 är det Sara ~~den~~ rara
Hon kan sälla Tärnor så ~~rara~~ klara
Och kammes systras kan det till svara "!
"Pärnilla Magnetta" (den 20) i månaden blef

Bilagan till nr 30 M. 10648: 32a.

Nu börjer också bärna till ty ett första myrnade jordbäret kan man nu börja att plocka på den östra sidan av de mellan gränderna vexande rågångarna av upphackade jordvallar hallade dee ej dike som de bärde hette dem för ty ett dike är det samma som en grav på byggdemål. Det var för intre att se innan alla döttr dien vor jemnad se en del gosser och flickor springa i kapp och plocka "jordbär" thogstmultron som de trädde på ett upplraget grässtrå överst med grönfröspiran som stöd för de på trädde jordbären. Det såg mycket intresant ut när barnen sprungo med en fyra å fem av jordbär fyldia strån fast hållan med tänderna och ett i vänstra handen som de fortsatte att träde mogna bär på.

Jordbäret skulle naturligt vis också hava sitt rim så lydande: Nu växer jordbär
på järedkpann
Ne flöde ne måde
Du spisa dem kann
O så är det tid
i vanned gå
Märk väl detta
ty med mådorna på.

x) järe är byggde ord för die."

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Bilaga till sid 3 (1) 32 b 10648:32 b.

Nu är det ju så länge sedan på sommaren att brödsädan håller på att taga slut, men vi hafva S:t Olofsdagen den 29/7 då rågen under normala år (i äldre tider innan kalendern så förändrat tiderna) var färdig för skörd. Under vikingatiden var det ju också så kallad "svälteglenta" men de gamle trodde att det var ett vårtecken, sannolikt påstods det skulle vara ett gynnerligt tillbud mot att rågen skulle taga slut för än den nya blev färdig att rågen skulle taga slut för än den nya blev färdig

Det påstods att svälta Jacob kom i denne vicka

Ett gammalt uppsagt rim därom lyder berättad av Nils Haustin n:r 16 Fru Hilda dog för en 10 år sen nära 80 år gammal rimmet lyde:

"Nu kommer Svälte Jacob
Ne morgen po vi gövl
O stuor allt vi ha igen
Den syltna röfven."

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Almässotiden kallades S:t Olofsdagen den 29 juli då bröd som ovan omtalats efter S:t Jacob ont om bröd säd; men hade som ovan omtalats efter S:t Jacob ont om bröd säd; men om om de då till rågskörtn årligen offrade ett lamm så så höls att nöd bröt, men man borde därför gå fasta och göra gilla under denne tid. Ett gammalt rim som jag i mycket hörde av de gamla mins mig ungefärligen lyde:

"Krogemosse Ole tänkte mig gästa,
Men ja hajtede en basse (ett bagplomm)
O hindrade honom ad taste."

Ett gammalt rim varom de påminnes att rigtigt se efter vad som fanns kvar lyde:

"Kom me din tru (råg)
Kom sädeshoven x sien ihu
Glö di när du säen vegt (vägt)
O ser ad du her mield igen."

x hoven = hoen = låren

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Bilaga till nr 30 2. M 10648:32c

Det var den 25 juli att S:t Jacobus dag man kunde bedöma hur allonskörden för året skulle bli på skogens träd och redan då kunde man uträkna hurumånga allon grisar man skulle få till julen. Ditto allonsvin fodd spelade i äldre tider en stor roll. Det förekommer flera [illegible] i Skytts härads tings böcker på 1700-talet som deras bedömning hur många allonsvin de kunde få för året skäppa i "Sypenskor" och Marki have. En gammal historia doron som en av farsvattepojs vaktgutar Johan Blixt berättade för mig 1879 lyder:

En bonde lejde själva hin håle till vakte hans svin i allonskogen och som lön derför skulle packer vid slaktetiden hava alla de grisar då voro "slonkrompade" (med rak nerhängande svans) men alla de "bryskrompede" (de som stoga knorr på svanden) de skulle bonden själv hava. Den lede potentaten var i början mycket glad för sin rara gularlekty utom alla "slonkrompade" skulle han då också have manoren själv om det ej var någon som slog "bryk" på svansen. Första dagen och veckan sprungo alla hans grisar med "slonkrompor" i skogen, men när en tid var gången och grisarna blevo välmående (så längegrisarna är svultne och magra hava de rätt nerhängande svanser, men när de börja bli fete då de "rompan i knorr") hackden ena efter den andra kast sig till med "rompa bryk" och pojkar började befara att han gjort allt sitt arbete för ingenting. Mannen tyckte likväl synd om honom derför skäpte han dagen före slaktedagen ut i skogen en gammal skinntorr ork "om [illegible] egalen" grisarna vilkan hela dagen förföljde pojkar med sin tjuning och visade sig vara slonkrompåd och dito tjenlig. Han fick således kunna i "vattepojsstöt"

Bilaga 3 till vid. 30 M. 10648:32 d. 32 d.
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forskning vid Lunds universitet

Skulle regnvädret börja varje bebådelsedag vid det gamla fortsätta i två veckor. Det heter därom i rimet: "Om det vår fru dag regnar med
Som hon bådde sin fränka Elisabeth
Så vid det regn sig fördälla
Och sjuttan dagar efter [redacted] anno räcka."

Vår södra början nu att gå i ax åtminstone under normala år. Så är det också lätt att länka på slåttersikaran eller "ledamen" som det senare kallades, ty nu är grästet så digert för att som det kallas "slå." Därför heter det när man börjar att se kornax i kornet: "Ser du ett ax ska du nämna dig,
Ser du två ax ska du gå,
Ser du tre ax ska du springa till ängen."
eller också:
"När du första kornaxet ser
Ter du av pinnan liksom ner.
Två flera ax emot dig ler
Skynda dig då att slå gräset ner."

Vad man sen skall göra sär vi reda på i följande vers: "Nu skär jag någon, åker hem mitt hö,
Och det som vått är, månd jag kring tro.
Hundagarne gå nu an med stinta makt,
Derpå gifvar jag på min sundhet akt."

M 10648:33.

33

31

Berättad av mor sin dotter dotter av Morfars syster Gunnella född 1802 i Lilla Ullstad

Berättad av Mats Hansson f. Ullstad n:r 16

blef det någon karma i dem. En gammal gåta lyder: "ja gick på en väg
a de va någon väg
ja hitta en ting
a de va någon ting
Hadde ja vitt de, hade ja inte da dem
Men ja to' de inte dessför ta ja dem".
Svar en "Haltenbarre" = en mått utan kärna hittar på en skogsväg
Var det blev Jacob sagt det:
"Nu kommer snälle Jacob
Med mungen full av gröd"
a slut av allt va vi hade
Den sytten på räpsen".

Se nästa bilagan 1–2 införes här istället för 9
Se bilagan nr 9.

"En fösta (augusti) kommer Petter säng
Han ryggar alla gamla täng." (=tekar)
Därmed menas att alla förra tekan kan kan
kallskå eller göra en intet.
Han kommer alltså med sin regket till att öppna
alla förrådsrum t. ex. fordus gäspar i stadm. m.
bl. annat också att det är till att samla den gamla fyllemilkpi me m. till vinterbehof.

Clara den 12 kan också ändra på förra tekan
det heter därför i rimet: "Om det inte Klarar Clara
So vill de regned länge vara".

Den 10 Augusti är det på Laurentius.
Nu var det tid att efterse och rensa sin bikupp
En som skulle läggas till skulle vara lika tung som
ett stort graft bröd. Alla de andra måste man
på skatta. St: Laurentius blef på stekt på halster
vilket han för med sig på ryggen. Det är
= på därför inte att undra att åpen bina den
nadag skulle räkas i hjul. De gamle brukade
att säga "ta vi dem inte nu så läga de'
madrika i kagarne" (spegel i kakorna) Bina
också nu så mycken honung de kunde samla på
året Bilagan 3 till vid införskaffas

Mats Ullstad tager vid den 10/8 "Lars dag"

Laurentius kommer också med sådes
klagan = "plejalen" och nu var det på tid att vid
rånas in åkning skrapto av till utsäde och bröd

M. 10648:34.

34

31

Märkesdagen den 28 September

ber se om Skörde Höstarbeten upphat-
ten som särskilt med höstens Sanna dag började kvin *

Detta är den sista af årets märkesdagar
vilka sätt återkommer i November och
December.
Jag minnes jo nu för årigen ty det finns på märkes
dagar att hur vintern skall bli minnde vore ej så illa
samt så sätt de gamle kunde dem utan till sulan säg
och följde Bondepraktikan vilket som vi
sett ej alltid är fallet hvis afsyn utan det skiljer
sig åtminstone litet.

Den 28 oktober Sommas judas Thaddeus
med Roset och "plejen" det är derför tid att taga
med allvar fatt i plejen så att man kunde så
utträkat till sankt Lars. De som träskade
längre eller ända till påsk antägas för
några riktiga "Bagasare" och "ettermid-
desgubbar" som inte kunde hinna med vad
de skulle i rätten tid.

I ett rim heter det efter vad jag hörde af de gamla
Bönderna för oktober:
"Om inte löfven jerne af träan vill falla
En kall vinter för vi då för alla".
Om Allhelgonedagen heter det
folkrimet: "Är Allhelgonedag hjälftig ok klar
ett gott år man då förhappning"
Som synes började det redan nu att länka
på det kommande årets väg
och då det blef St: Mickaels var det
en märkesdag varom det i folkrimet
heter: "Der bedre at Katten vin hatt
der ligger den till frue natt"
Härmed menades att om det blef snö (hatten) och
vinter nu så var det ej kopp om att den
gaf vika för att på vårsidan ej denne vin-
terns är angripet svårmält valle gamla

* med sitt uppställa arbete på Kvallarna och den 7 oktober St: Birgitta då skulle de börja rätten för allvara med Kvarnen. Spinnen skulle ej för allvara börja förr än i November ber då Katten finna sig med hjälp för att göra Kringerna

Under den mellan julledagarna hörde det bibrud ej spinna
det var mycket nogt med

Per skomakare till mer flera gånger
Han dog 1897 omkring 80 gammal.
Det heter vidare om St. Andreas:
"Om Annars braskar
Så kan julen blåsko."
Härmed menas att om Andreas kommer
hastigt med må och vinter blir det i vanliga
fall en blåsking jul.
Om "Kajsdag" kom med regn och
Andersdagen med uppklarning
blir följande års gröda dålig
och det heter i folkrimmet:
"Om Kajsa blåskar
och Anders braskar
kom Olsmåsa att kvida"
Om Lucia säger den berömde dagen
heter det: Lucia längsta natt
Får de stubben en hatt
Så blir det tjäle natt"
Härmed menas att om det fryser så att
stubben får nattfrost som vitter som små
hattar på ändan så blir det långvarig
vinter.

Regnade det spisoxardagen
skulle det på regna sju veckor der-
efter. Så vida inte Clara gjorde
slut derpå ty det brukar stå i hen-
nes makt se rimmet här ovan.

Om Spegelsmäta på St: Jacobi dag
kunde man redan se hur åtgången skulle bli och det af uträkna han mycket
ollon fläsk man för året kunde erhålla.
Jag har som mycket smakat sådant fläsk
och kan minnas att det var mycket fett
och gott men mål lårt.
De gamle brukade att säga att man kunde
äta bak ollon tills man blef full. (rimmig

M. 10648:36.

36

33

Jag kom nu att tänka på ett annat "ny års ny" rim: "Välkomnn. Ny kommy, Välkomnn herre

me kon o me kalve
me sol o me varme
me fåk i store båte
me gatt åt ti håte
- fål kom i båten
ge hafve åt gåtn
ge gattarne ållon i skog
ge ~~fatk~~ bönkarne såd på logn
ge fiskarne fatk i fladen
ge ~~og~~ jägarn djur uti skogen
fål kom i båsen.

Det var mycket bra om man redan kryndelmässodag så se att våra kärkor. (Som är sint i dagl. Linkan är Sydsv. D.) Så kan kunde tala vad kan denpin: Att kan skulle kunn att bild Skåne Maria kryndelmässa dag att sjunga kunnes kap sång om än inte högra än asen bär akt så lunda:

"Så bittet jag orker
om inte jag högra
än asen bär akt
så skall jag upp på kryndelmässodag
och sjunga sjungsen
Marie kap av pris."

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Enligt Fru Cecilia Dahlbeck i Västra Ämtervik som den 1925 åtnjöt 80 gammal.

Skulle Sådden Kökssträdgården så vid följande tider uti gammal stil.

Lök, senap, salat, persilja, timjan, pastinaka, morjam, purjo skulle ut sås på sin blivande plats före valborg.

Kål, rabbar på särskild varm plats så tidigt som möjligt i April, från vilken de skulle utplanteras på sina blifvande platsar vid midsommar.

Fenik och morot frö utblötas i gödselvatten = fiskvatten, lake vatt. sås före tal uppgångar. Alla vattnas så i nedanst. som de andra i augusti.

Morötter, rödbetor strax före Bededagen, som alla dags bönor, gurkor, pumpor tidigare Bededagen. (Skall ske i senaste)

Vår lök tages upp vid midsommartiden skulle den på binds ~~vid~~, en ½ alm lång trass barstång Kattad "löjakransen" på grund av att löken var bunden fast med en tegel garns tråd om lökspiren i stora rundet om långhalmstången.

När Kål skulle så skulle man tillgångar en hvits kvot under första plantan så åt nät dessa Kålen. vid hör blekningen så skulle pigan pissa på den först utlagda kålväxten så blåste den ute kvot.

38

M. 10648:38.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

N:o 10-19 : Denne uppodlades af en man som hette Måns Nilsson. I synnerhet norra delen af nämde hemman var så stuflerjord så att de van liga träplogarna ej kunde ej kunde upptaga den. Måns Nilsson som kommet från Våsbyholms gods hade der lärt känna en ny konstruktion på plogar som han själf gjorde och dermed kunde han upptaga den stufva lerjorden.

Ett landtbruksmåte tilldrälldes på Elenedals gård i Svedala socken i medlet af 1800 talet.

Måns Nilsson tog på nämda landtbruksmöte första pris för sin nya plog konstruktion.

Landtbruksmötet vägles svaret tillerkänd för att jordegaren skulle få plöjd sin jord. Och såsom förste pristagar omtalas en som plöjde med sina två kor och priset tilldelades honom för det att han plöjde mäst.

Hans Jeppsson å Tegelberga gård erhöll en silfvergrädnej på i pris för en ko af den orsak att kon liknade en tjur i hufvudet.

En man som hade fabrikserat en vagn som han själf kunde köra sig med erhöll också pris sedan han kört upp för den brantа numera igenlagda vägen till Södra Lindholmen. Vid nerkörningen gick det deremot olyckligt ty då tog sjelfgångaren våld så att den blef något ramponerat.

M. 10648:39.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Obs. Detta blad läggas till dräktbeskrivning gjord upp
å femte vikan

ACC. N:R M. .....

Doktor Fajersen Fajers vill för några år sen hava reda på hur
det gick till att få hål i örona till öronringar.
Både mor och farfar öronringar av guld och silfver. Jag frå-
gade en gång mor åt hur hon bar sig åt att få hålen i öronen. Hon
svarade att de glödgade en stoppnål och sen den blev kall höll en
en vanlig bork bakom öronsnibben och stack så hastigt hål genom örat.
Sen var det ej mer tal derom, men sen Dr. Fajers också frågade mig om
hur det gått till hos oss att tänka på att hålet vände på åter ikapp.
Jag frågade flera åt de sade lika som jag meddelade Dr. Fajers, men att
få reda på riktig förhållandet var omöjligt jag frågade flera,
men ändock de voro 70 år och deröfver visste de ej hur det till gått.
I efterhand uppsökte jag ut till Kjersti Hansm i Vestre Ulstad
född 18[illegible] och samme person som berättade om att klänten vid be-
gravning. Hon berättade att det tillgått som mor sade samt tillade
att örat snibben med vanligt vinflott liksom stoppnålen in-
nan de stack hål. Så snart det var stuckit hål sattes ett par silver
öronringar i öronen så läkte de med hål i. Kersti Hansm sade
att det var mycket bra med öronringar ty de drog bort allt

dålighet från huvudet om det t. ex. hade huvud
värk försvann det då silfver och guldringarna satte
i öronen. Likaså hälp det för tandvärk.
Ibland droppa de så att det fick vara ut vid dem
när det var dålighet i huvudet.
Att stickhål gjorde ej mera ont än då en stoppa
stack vilket alla på landet har ofta hänt

X Hennes ålder är antecknad i Klädikartuja bland Hen
nes uppgifter. Jag har ej kommit ihåg hennes

Obs. läggs både detta blad till min beskrivning
om klädedräkten och national symptom der
öronringar också måste räknas.

63

M.10648:40.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Några ord om dräkten och hemslöjden i gamla dagar bland Skytts Härads bönder

Då vi nu vår hemslöjds utställningen får man ju se hur hemslöjden på nytt upptagit den gamla hemslöjden som i äldre tider flitigt idkades av härads bönder. Hur mycket men än måste vara de eller den tacksamma som åter uppväckt intresset här för så kan man icke oddlat gud bäsma alla deras åsikter vilket dock måste även ses ty då de började lägga alla detaljer väl förbortjade inom hås och hem för förstkare. Just dre genom har ängten om dni gamla tiden varande tradi'onella formen blivit felaktig på flera punkter. Så t. ex. har hemslöjdsdamerne satt de gamla härads gränsarne som en absolut gräns för både dräkter och mönster m. m.. Detta är alldels felaktigt om än det har något lag för ny ty det var ej någon härads uniform. Det var i stället den s. k. bygdsbräddarne vers fantasi

64.

M. 10648:41.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forskning vid Lunds universitet

som skapade ortsdräkten. Bland annat uppgifver ju hemstajden att den manliga dräkten i Skytts härad saknar de s. k. skinnbyxorna. Jag minns såväl att min moder som var född i Lilla Åkarp 1805 och dog därstädes 1874 var klädd i nämnde dräkt. Trelleborgs museum har i sin ägo ett par skinnbyxor och i Skytts härads bouppteckningar omtalas flera sådana bland annat" den 15 April 1751 hölls bouppt. efter nämndemannen Sven Jönsson i Fuglie. -- deribland den aflednes gång och begagnade kläder 1 svart vadmals klädning — 3 dlr. 16 ör. en sämsk bore 1:24 ör, 1 blå vadmalsklädning 1 grå vadmalsrock med grönt foder 1 gammal dito 1 ludan päls 1: 24 ör, 1 par sämskade skinnbyxor 2: 16 ör 1 ny hatt 1:8 ör 1 gammal dito 12 ör 1 par tröjor 1 par skor — — 1 par begagnade handskar 8 öre (således skinnhandskar) allt vardt 30 dlr. 20 ör (Säljer mycket) S. B.

1755 hos i Christen Månsson Lilla Åkarp bland annat 1 blå wallmars tröja med messings knappar 1 svart wallmarströja .. — 1 gammal fodrad mössa. 1 par nya sämskade skinnbyxor och en dito något bruk tröja. Under sådana benämningar kan väl inte vara hemstöjsdamer ~~påstås~~ med rätta påstås att skytts härads bönderna alldeles begagnats skinnbyxor.

M. 10648:42.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

3 Vad nu härads hemslöjden beträffar
så var den i början framkommen utaf
de varder som voro brukades till och vidare
åt var sin ort och utav bondkvinnorna
obs. och använda vilka länder utav varandra.
Vad beträffar hemslöjden kan man spåra
uti gamla bouppteckningen hur den förhållit
sig. Som nu alla i behållvarande bouppteckningen blivit tillgängliga kunde
de ju utgöra dem angående hemslöjden
för en ung studentska bliva en mycket
intressant doktors av handling. Man kan
~~utav bouppteckningarne dessa~~ draga flera slutsatser. Så t. ex.
kan man tydligen se att de s. k. hemmans
bönderna haft annat att lämka på än att
befatta sig med kemtvävnader.
Jag har gått igenom ett flertal bouppteckningar, ~~ty~~ derav en del ~~blott~~ utav mina förfäders och deras efterkommande. Så
t. ex. finnes i en bouppteckning från
1740 i Stora Mellösa efter en hemmansbonde
vid namn Nils Larsson der det icke finnes

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklig forskning vid Lunds universitet

M. 10648:43.

Hem under barntröjnad. Efter barn
döpten som flyttat till Åkarp och blifvit
själv ägande bondmora har denna
börjat att äkta hemtröjd. Så t. ex. fanns
vid mannesdöd 1761 1 sydd äktdyna 1 fränsad
1 gammal trädd 1 g. dito 1 bänkeklädе 1 fräns
sad bänkedyna 5 alm. 1 sydd hjönde med gult
fader 1 sängtäcke med blå 1 bänktäcke
5 alm. lärft trenkupt 1 Svart plussad hjönde
~~Detta~~ I denna beskrifning omtalas
tydligen från mannes skäpt = förfäder
på om gamla agedynor. Således var på
hemtröjden redan gammal då ~~den~~ 1761.

Hemtröjden omtalas t. o. m. i de gam
la sagorna i början av vår tidräkning
På 900 talet omtalas att Skäldmön
Brynhild Buny Buddes dotter ofta fru
Sigurd Fafnesbane och Åsläji moder
att hon vid lediga stunder satt och väfde
täppe med scener ur den nordiska
gudasagan.

Man nå vänligen bekloga att våra
gamla hemtröjdsdamer ~~kallat~~ gifvit
så felaktigt namn åt en utav heröcks

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M. 10648: 44.

5) vackrare (rådlakans) (vårnatten) namnet "Bäckahästen" Bondbrännorna vora att förråddas att låta sina vuxna döttrar sitta och väfva en så' fruktad varelse som bäckahästen vilken nu adla tillfällen räkte försöka de unga flickor som ej' voro på sin vakt emot honom.

Väfnaden i fråga är ju med all tydlighet åsyftande Odins häst och dito kropp som (vilket också fröken Hanna Sjunnesson (Trollebro) fädd på 1840-talet omtalade att hennes förfäder omtalat.) dess rund omkring samma. (Som synes har väfnadsmysteriet gamla anor från den jämsides med christendomen fortlevande Odinskulten.

Att det i gamla tider var bruklig att väfva sengångar utur Asagudarnas hår på omtalades att Brynhild gjorde.

Här några anteckningar ur Skytts härads bouppteckningar vilka med all tydlighet visar att hemslöjden var mycket flitigt ökat redan i gamla dagar. Så' t. ex omtalas i Sönne Trulls bouppt. från 1727 följande rund. 7 Åkedynor och ett bänketäcke
Nr 1741 5/10 Bouppt. efter Rusthållaren Jöns Persson uti Åsarp. - 1 trädel åkedyna. 1 gammal dito 1 bryneck trädel 1 sängtäcke 1 flussad bäcketäcke 1 trädel

68

M. 10648:45

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

6.) 5 alnar långt, 1 flossad åkedyne med bräd
infoder 1 Rydakans dito 1 dito.

An 1757 den 16/3 hölls boupps. efter Rusthållaren
Olof Mårtensson i stora Skågeryd der det fanns
§ 41 st. åkedynor 13 täcken (bänka) 14
hyende vilko alla deluds mellan dättrarne.

den 14 junii 1758 hölls boupps. efter rusthållaren
Hans Svensson i Fjelaj efsidone hustru vars gode rade
bl. annat nämnes: 1 svart klädesbräjo med 2
förgylta silfverknappar 1 grön klädesbräjo 1
blå dito 1 blå wadmals dito, 1 svart wadmals
dito 1 röd dito 2 wanta dito 1 svart serkens
ofvanlif med 6 par silfverknappar 1 svart
Calmucks dito med 6 par silfverknappar
1 blå och en röd dito utan knappar 1 svart
wadmals dito 1 blå fröjses kjortel 1 grön
wadmals dito, 1 svart dito 2 dito mindre
värde 1 grönt förkläde - 1 svart serkens
dito 3 kärsli opplåder allt sammans
värdt § 4 dlr. 16 ör Sylfver mynt. dessutom 5
agedynor 5 bänketäcken 1 bräd säng täcke
1 Fräsrd hyende fransade 1 ~~flanell~~ flanells
dito med Kallekins fodr.

Anr 1758 den 17/7 hölls boupps efter åbon
Christen ~~Jönss~~ Månsson Lille Ahlstad - dit lemna
1 drällsbord duk 1 st. Trenningis åkedyne
utan fieder (Fjädrar) 1 st. dito 1 st gammal agedyne

M. 10648:46.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

1 dito sydd. — — —

Hemmansåboen
År 1755 den 18/12 hölls bouppteckning efter Anders Olsson i Eriksöf vanefter bouppteckningsåldern på auktionen syntes det att åkedynorna hade högt värde på sin tid. Bland annat köpte änkan Hanna Christophersdotter en åkedyna för 6: daler Municipalrådmannen Lindgren köpte en trådd åkedyna för 25 dlr. Som jemförelse vinnes kan omtalas att Inventeriemästaren Braun köpte ett 4 årigt mappet ko vilket bestuds 35 dlr 12 öre således nästan blott 1/3 mera än en åkedyna. Enkans son köpte en bänklägd spis vars gammal för 1 dlr. 21 öre.

Hölls bouppteckning
År 1755 8/6 efter Sissa Larsdotter i Fjelingsöf
Bland annat samt följande
(1 prissad axedyna 1 dito, 1 rödlagen
(tretskaft)
1 tryskaft (1 dito, 1 g. sydd bänkedyna
3 Trådde hyende
den afsidnes gång klädes 1 blå prissad
kiortel och öfverlif med 5 par silfverknappar.
(Sannolikt den hos sin drucket blatt trepas silfverknappar i ovelinet)
1 svart Kalmucks öfverlif. 1 grön valmadskiortel 1 svart dito. 1 gammal dito
1 skinnpels. 1 gammal dito. 1 svart klädes tröja 1 grön klädes tröja 1 röd klädeströja 1 svart Bordelotts förklade 1 blått rykes förklade 1 grått
1 blått wärtens, 1 förklitet flosses öfverlif
1 par klippt handsker. 6 st blågarns sänkar 1 länsta oppled 6 st. blågarns oppled
Man En sådan klammodder bär man på högaktelse visade att hon kunde taga vara på sina plåtar.

70.

M. 10648:47.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Å 1761 den 23/10 hade bouppt. efter Sven Nilsdotter i Eneby – i bodet fanns bland annat 20 st. agedynor och bänkedynor – två dunsängar, sängkläder, kuddar m. m.

Denna bouppteckning överbråddades dock utan att på Lars åkra fanns det mer än 22 tyckor agedynor.

Men flera fanns det vid en bouppteckning på 1780 å Rudbäcksgården där det var 47 st.

År 1790 förrättades det bouppt. efter Per Larsson i Åkarp där det fanns bland annat 14 st. agedynor 1 sydd, 1 trådd 2 gamla 1 sydd gammal 1 dito gammal 1 flanelst hyndre med skinnbård 1 trådd 1 fransad 1 gulfransad 1 bänkeklädde 1 sängtäcke med blå ränder 1 gammalt dito lappad.

År 1784 den 18 oktober höll bouppt. efter afledna hustrun Kjetta Michelsdotter i Lilla Ystad. – I bland annat 2 st rödlagn. agedynor 1 sydd. 2 st rödlagn 2 fransade dito 1 gammal 1 trådd dito 1 st Bänkelåcke 1 wapp klädde Rödlagarns agedyne som jag ärvde i min samling på Trelleborgs museum. 1 dito 1 dito 1 trådd dito 1 fransad dito 1 dito 2 nya Rödlagns hyrne 2 st. gamla hyrnen Dessa häger den nu rödlakans agedynan i Ystad

71.

M.10648:48.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för f[illegible] forsk-
ning vid Lunds universitet

9) Vid boets delning erhöll sönerna silverbajonn med andel likkrm i grötan och i utestående fadringar Döttrarna erhöll de var sitt hjon.

Döttrarna erhålla alla nationel silverringspänne. Likt silverskeden och andel i gröta och utestående fadringar gemte fåren. Men det omtalas alltsjuhär de delade vårmadsmo. Så t. ex. erhöll dottern Cicilia min stammoder: Andel i grötan 1 aflång silfversked, 2 st. Tröjespänne. 2 får, andel hos Rasmus Olsa (Arvidsro) och i Berget Pers Uggleryd.

Dottern Maria erhöll andel i grödan, 1 aflång silfversked, 1 silfverknivslank, 2 st. får, Halfva fadran hos Berget Perstorp Uggleryd, andel i fadran hos brodern Rasmus Olsa.

Dottern Elisabeth erhöll andel i grödan, 1 aflång försyft silfversked, 1 dito att af major af Silfver. 2 st. får. andel i fadran hos Rasmus Olsa.

Som synes var det ju märkligt skiftet i den tiden Kladerna och väfnader delades såkerligen med rättjo delsm efter modern mellan döttrarna. Fader klöf der delades mellan sönerna i den tiden

72

M.10648:49.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

I Skytts härads åtal i behåll varande bo-
upptechning av dem 13 Februari 1676 efter/ Håkan Larsis
andersenn Lilla Ahlstad vilkin bodde och dådde i Vestra
Ahlstad. Han var gift med åbodatterin Ingeborg Christop-
hers dotter, dotter av åbonn Christopher Andersson
och hans hustru Kiersten Månsdotter Lilla Ahlstad. De
voro mine förfäder i sjunde led tid bake.
I denne bouppteckning omtalas bland annat – en grå
bänke dyna värderad till 2 D. S.m. ... ett nytt fönne
med lärt (lire-tinne fader) innunder för ungefär 0:24 öre
2 Bordduka.
Det hade varit intressant och vetat om Ingeborg Christop
hers dotter eller hennes moder hade tillvärkat omtalade. Ehuru
det ej var så vidkäftat visar det på att hemslöjd ibland i
hemmet Redan före 1676.
År 1769 höjs det en bouppt. efter avlidna hustrun Elins
Christoffersdotter vars man Swen Ahlbeck var
vattenkvarns ägare och hemmans ägare samt rust hållar
e å Tärtemölla gården i Svenstorp socken Vemmenhögs
härad. Hustrun var född i Simlinge 1726 den 4 februari
och dotter av rusthållaren Christopher Ohlsson och Kersti
Åbesdotter. Hon bars till dopet av sin pastorskan Gun nela
Catharina Munthe i Börarp. Christopher Ohlsson dog 1746
22 juli "som warit stapen af en hård stagen att han efter
två dygns [illegible] kierne
hon Kierstin) Åbesdotter var född i Gislöf och dotter rusthållaren
Åke Rasmussen och hustrun Johanna. Åke Rasmusen var son
av åbonn Rasmus Larsson och Bänta Nilsdotter i An-
derslöf. Hans halfbroder Länsmannen Truls Rasmusen i
Agerup är en av mina förfäder liksom hans syster Hanna.
Således är omtalade rika kvinna släkt med mina förfäder.

73.

M. 10648: 50.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

11) Bland annat fanns dit i detta rike hörande följande:
25 st. Specie = 100 Riksdaler, 50 st danske & hr. 10 st Hamburger. 5 örnetyskar för 100 rdlr. och plåtar för 470, skantar och stjälpemynt för 130 bankosedlar för 100. Tillsammans kontanter för 1016 rdlr.
En guld en halskedja på 11 ducater vikt a° 8 Loders värd d. v. s. 88 D. Sm. Silver en förgylld pucal med "Lock wäger 67 Lod a° 3 D° värd 192. En förgylld bägare "wäger 50 Lod" a° 2 d 16 ör = 125. En ditto "slika wigt" = 125.
En ditto "wäger 29 Lod" = 72. 12 st. "Wigtiga St. sieder tecknade med S. O. S. E. C. D. wäger 56 Lod = 112. En "Sied tecknad med C. O. S. K. A. D. (den av lidne husbrum (väddren) wäger 3 3/8 Lod" a° 1 D. 24 ör = 5:29. En ditto med H. G. S. E. B. "wäger 4 3/8 Lod" a° 1 D. 24 ör = 7:21. En rund med knapp "wäger 4 3/4 lod = 6:18. En halskedja med kors uti i "wäger 8 Lod" = 12. En ditto wäger 10½ Lod = 15:6. "Ett Särcka silfwer wäger 1 7/8 Lod" a° 2 D. = 3:24. Ett ditto a° 1 3/4 Lod = 3:16. En Snörkedja med nåkt wäger 3 Lod = 6. En bränvins tumbare wäger 4 Lod a° 1 D. 16 ör. Man sätter sig i skrift vid de olika värden silvret värderades för lodet. Så silvret var värderat till 7 1/8 Rdlr 7. skilling.
Det fanns också många ringar av tenn och koppar mässing och förmuerar.
En åkedynor samt hyendun omtalas icke mindre än 29 Stycken.
Särskilt intressant är den avlidna husbrums (lod) förnäma dräkter med sina fina silverornamenten varav bland den stora mängden bör omtalas: "En Swart Klädeströja -- påsatt ett par förgylte Silfwerspännen också krags (krus) på ärmarna." Ett ditto gammalt åkt spänne, ett ditto bättre -- en röd skarlakans tröja -- En wert "särtings öfwerlif med 6 par stora Silfwer maljor" Här omtalas också overlif försedd med 6 par silver maljor.

74.

M. 10648:51.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

3/ , Ett gammalt "ofwerlif af Damast med 3 par aflanga silfwermaljor" och ett par smäre silfwer kjedjor, Ett grönt "klöjdes ofwerlif med 5 par förgylte silfwermaljor" --- Ett grönt "walmals dito med 6 par silfwermaljor

--- En. Skinn-

kiortell med blått särlings enelif och 6 par ~~tiell~~ silfwer maljer, Ett grönt klädeskiört, Ett brukat dito -- Ett grönt silke bälte med silfwer spänne." Gudervärdet värderades till 3 62:20 öre ett mycket högt värde i de dagar. Hästen sams det 20 öre. Fäkreaturs 30 öre. Får 28 öre vadur 2 öre. 2 dito gamla och 24 fjorårs lamb. Swin 8 st. Gäss 6 m gåse och 44 gässlingar. I allt sams det således en mycket stor förmögenhet.

75.

M. 10648:52.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

B

Strumplockorna skulle av de gifta bäras vid armbågen och av de ogifta vid handleden berättad av en numera död kvinna på Skyttorps ålderdomshem för fröken Eva Lars-son i Espö som omtalat detsamma för mig.

De gifta hade rickliga slutar på huvudet. De ogifta bar bågen med röda och svarta band på.

Gresänkor skulle bära kläde bundet i nacken (Gresänkor kallades blutt de som fått en hvorunge (oäkta barn), men nu kallas också andra kvinnor som ej äro i sällskap med sina gifta män för gräsänkor.

Silverkedje pilen kallades nålpil.

Gröna "valmalds" tröjor till att bära utan på i stället för kappor de kallades "spenns".

Brustbuklorna skulle sitta på spennsen. Spennen knäpptes över tröjan.

76

M. 10648:53.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

14

Vardagsdräkten var enkel säger Ola Trulsson m. fl. som berättade (1915) att för 80 år sen gingo männen från Fru Alstad upp till "Spegerikor" om vintrarne för att "uppstå rokorra" (taga = bryta upp trärötter) efter gamla fälda träd. Detta arbete utfördes på grund av att jorden skulle odlas vid Lindholmen. Vid detta arbete voro de klädda i vita hemmastickade ullgarns "hucor" (vilka kunde dragas ner om öronen) s. k. "Syltemicks koppa" (en sådan mössa i min samling å Trelleborgs museum som tillhört min morfar Ola Hansson Lilla Alstad. Klädedräkten bestod av vadmals (med malmknappar i) tröjor (eller också) tvärskarade fårskinns tröjor. Om halsen stängs Byxorna voro s. k. skrätteslags "böjsor". Dessutom begagnades det långa ylleuna stickade halsscharfar och vita långa s. k. "helkassor" som gingo upp över knäna. (Dessa ansåg sig storvärdet då de fingo vita ylletrumpor tyder tvärandra halsdukar ansågs finaste kassorna.) På fötterna hade träträkor (utan läderputs på vristen) med järnjora i vardagsdag, men med vackra pryglade messings beslag till s. k. Fjertje (Kyrko) träko vilka senare blankades i pannofärnet. (vardags) (Träskorna voro välkodda med s. k. trä

(fortsättning sid 18).

M. 10648:54.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

18 skorna på spikade med gamla hälp. skospik. I fall träkorna spruckо blevo de väl omjordade med s. k. netegjorda av järn. På vintern då det var kallt snodde det av halmband liksom stövelskaft om och över träskorna der det satt fast så att dessa halmtöfflorna kunde ~~sitta~~ av och påtagas efter önskan. Halmskaften gingo ända upp mot knäet sade de gamle. Jag har aldrig sett sådanna förr ~~förr~~ hör en gång sett en dräng vara ilag med att förfärdiga sådanna som han hyskads åt. 1910 såg jag dremot en man gå med sådana på St. Sigfrids marknad i Vexiö. De voro mycket varkert och fint flätade av fattiga.

19 Angående träträsko så voro de utan läder putor över vristarne. De voro således blott bottnade träskyhn. För att de ej skulle spricka voro över vristerna bestagna med dels bleckjärn dels av vacker ut pringlade messings järn. De träskor som voro försedde med messingsjärn voro så kallade gå bort eller hyrko träskor. De gamle gjorde råd att skaffa sig läderskor utan begagnade aftas träskor över begagnades träträskor till träsko täfflar av så väl åldre som yngre personer. Under min skoltid var det flera gossar som hade träskotäfflar eller träsko med påspikade ~~träsko~~ stöflarskaft av läder. Jag vill också hava sådana och berätta ett par träträskor som skomakarna påspikade de ett par avskurna stöflarskaft. Jag var ett litet stolt på då jag om morgonen drog de nya träskotäfflarne på mig för att gå till skolan. Men jag fick tro på annat ty träträskorna bröto på vristerna så att jag trodde mig aldrig kunna hålla dag ut ett och gå hem med träskotäfflarne. Var glad då jag fick på kvällen avlagt dem och tog dem aldrig på mig mera. fortsätta 15

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M 10648:55

78

3

Från Kvinnorna brukade
här på orten klippa sina
hår helt allmänt. Endast unga
hade att klippa sina hår lite grand
hade undan hakan. De unga
ansåg att de kunde på så sätt
verkligen Kvinnorna
vilka kunde sina hår
ej klippa. Kvinnorna
den under hakan. Kvinnorna
voro här på orten hade
kort allmänt brukat
att klippa sina hår
klippte i nackanmitt
vi ännu nejon gång man
kan se en kvinna.

10

Midsommer dräkten kallades ongerdrag
sade fru Johan Ahlquist Fru Ahlstad
den bestod av spydde tröja och ~~overkjol~~ overkj.
i grönt eller blått färjor, ~~grönt~~ ylle for-
kla med gröna och blåa längsgående
randning samt koftay (kläe)

17

Klädsel

Per Sventtm som bodde i nr 16 Fru Ahlstad
gick klädd i rund pickelhuva af grönt tyg
samt utan skärma. Tröjan var av tvärstrimmad
färtkinz med knapper av malm samt ~~knapp~~ en knapp vid
midjan. Byxorna voro också av tvärstrimmade
färtkinn och stuppo vid knäna der de voro
sammanbundna med skinnremmar. Om mid-
jan voro de sammanknäppta med en stor malm-
knapp så att byxhängslar ej behöfdes. Ett
par snövita fårullstrumper med inblandat
"kongato" utgjorde fotbeklädnaden. De gingo
upp mitt på låret ovan knäet och bands der
fast under byxcarna med skinnremmar.
Ett par träskor stora träträskor utan någon
vidare tillskärning, utan de voro nemligen
sådanne trädet vänt med barken på utgjorde
skodonen. Då de blevo slitna underspikades träskorna
Berättad av nyssnämnde Ola Svensson Fru Ahlstad.

79.

M. 10648:56.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

20

Lump till Pappersförfärdigandet.
Det var icke nog med att det skulle förfärdigas ~~kläde~~ tyger till kläder, befolkningen var ocksål i äldre tider skyldig att årligen lemna ett visst skålpund eller mark lump till pappersbruken.

Ola Christofferson i Lilla Ahlstad hade i sin ägo ett kvitta som hans fader Christopher Olsson möllebyggare erhållit för lagenligt lemnad lump till pappersbruket i Klippan Så lydande:

"Till Klippans Previlegierade Pappers= Bruk har innehafwaren af denna Sedel för År 1837 lewererat
7 skålp(und) Lumpor.
som till bevis lemnas
St. Stimer."

80.

M. 10648:57

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Fröken Kersti Hansson x i Smarp 1848. d 18/4
Berättar att hon som 10 årig flicka såg hon en
gammal kvinnas, mor Lars Pers liksyn i Ve-
stra Vrestad. Kersti mors hade varit
med och "klädd stue" som det kallades att
i ordningställa ett liksyn. Ett stort vitt
linnelaken hade spändts på taket över "stu-
en bordet vara" det skulle ätas "gravöredet"
Mitt på laknet var det fästat svarta siden
band i form av ett timglas. För alla fönstren
hängdes vita linnelaken liksom över klocka
Speglar och tavlor fick icke "stå ovna" så
skulle de vara förhängda med vita linnela-
kan liksom rummets väggar. Sängen och soffan
täcktes också av vita lakan.

Då åreds folket kommit till sorgehuset fick
go de först vin och kakor samt kaffe. Sedan
sylta och rödbetor. Härefter tågade likfölj
till Båsarps kyrka der begrafningen skedde
å kyrkogården. Sedan åredsfolket åter
kommet till "åredsstället huset" serverades de
med "nydde (ko = kviga) kyd" me peverrods
sås", soppa med "manke klimpe", mo rätter
potatis m.m. Sen fingo de kaffe Gåsa=
steg, derefter Sockerkager. Var "moar"
(kvinna) skulle skära ini kaga". Till begraf-
ningen hade de bjudna samt förning bland annat
"pringlade" smörkar. I de dagar var gillet för barn och
uppassare. Detta är ju en intressant skildring av en begraf
ning för 70 år sedan. Fruktad den 3/4 1937. O. Chr.

M. 10648: 58.

Om "skina" gnafning" af Nils Löfberg
den gammal på 1920 talet i Lills Ahlstad

22) De råa (=torra) skinnen läggas i blöt i vatten med upplöst salt och alun. vare de så ligga en vika. Sedan upphängas de på en stång tills i fria luften tills de blifva torra * varefter de sträckas med armen gernet öfver en bordskant. De äro då satta i en klemma ovan på bordet och med ena armgernets handtag under = i högra armhålan med handen på gernet (till styre) gnides och sträckes skinnet öfver bordskanten på samma gång som man håller i skinnet med vänstra handen och kräkes det jemt.

* Sedan kräkes (= kras) skinnen och skrapas med lekniva

Svärkafning af skinn. Då skall de ligga i blöt bland ekbark tills de blif-
va sura då kåken afalla varefter de
bereds som ovan.

23) Nils Hansson i Lina Ahlstad berättar om sina tjenstlöner. Han kom ut och tjena vid sex års ålder och erhöll då i

"Uttepojgslönn år 1860
Ett par skätteselsknäböjser, Ett par socke löse hossor me hongeto iblann, * En harskingshuve, valmedsrock och dito väst. Två skjortor. Lärtko o slät skilling (12 öre) i sälle päng."

År 1871 året efter att han konfermerats erhöll han 30 Riksdaler, ett par lärtko, två blågarns skjortor, En mark "hosseto". Då måste han göra fullt arbete och följa med drängarne vid t. ex hugning och dylikt arbe.

År 1872 städjade han sig som 17 årig på Högegården (Ahlstagården) för 100 Riksdaler i kontant lön.

* Härmed förstås att inga strumper ingick i lönen

82.

M. 10648:59.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Efter fru Alma Andersson. Edinburg Fra Alstad.

24

Det var en gång en dommerjöns till dräng. Han begärde i lön hosser og böjser, strumpor og skjorlor, 300 pantofler satte i den bästa linnböjsejörun sår fydd me länga stövla på till knåna og alla pengane på en gång julklapp för i liden. Drängen ett par vida hosser vutepågen ett par vantar julahög av mor, En kaga sejted brö, en minner florsejtekaga. en limpa i stike fläsk.

En rikelig drängelön. ett par hosser, en mark lo, ett par sko, linnböjsor, tröje og huva, nåd penga hadde di minde va i dalar — 100 daler = 16 kr. 50 daler = 8 kr.

Så två liggare blev ovänner. Ja va hadde dis väl do ja kom ti dej, men ja hadde en ryggpåse, en sidopåse og en annen liden påse med sill sjulv sjulv, fitt og fläsk i.

25

Vutepagelön berättad av skomakare A. Kjelander Fru Alstad:

Pels o Pickelhue, två sorkeläsa hosor uden skaft. En hasrehalms rock me trälommor. Fitt lysrest om daen. Herberge på gadan om nattin. Ett par trätröskor me blekjore. Ett par skuttefalls vanta me katte to i blann. En vall meds vät uden bagstycke o fram vader.

Slog han gässling igåll skulle han have en rock me (arm). Slog han två igåll skulle han bysson me (en blutt) böjse.

39

1A

Svanholm museum erhåller denna anteckning om jag får 2 maskinskrivna exp. i stället för detta manuskript 1937 okt. Skriftligt svar

Eftersom den tid icke är långt avlägsen då alla stubbemöllor äro försvunna kan det vara av nytta att i trykt form bevara alla dess delars namn för eftervärlden.

M. 10648:60.

Stubbemöller och vattenkvarnar var enligt äldre kvarnindelning. Dessa många är dylika sammanlagt å orten är ej känd men att de redan sannolikt 1267 långt före den tid Trelleborg Klosters byggdes eller år 1267 är säkert bevisat genom ett fynd som gjordes vid klosterruinens utgrävning 193 . I själva klostrets södra grund fann man en fastmurad kvarnstensläpare av glimmer och granater vilken var de fäst och således redan då den fastmurades i grunden gammal och kaserad. Den har minst varit en 5=6 spänns kvarnsten av 16 cm tjocklek och den har således ej kunnat dragets med handkraft. Detta fynd är unikt ty det äldsta (svenska fynd) beviset att nyttokvarnar före nämnd är dragets av andra kraftar (vädur eller vattenkraft) än människans. Den funna kvarnstensläparen förvaras å Trelleborgs museum.

Ett fynd av förmodligen kvarnstenar å Tosterö gård i Fugelie visar att det redan då fanns roterande kvarnstenar som drags av mänsklig kraft genom att å läparestenarna finnas sido hål vari drag stången placerats vid malningen.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

40

M. 10648:6/.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv.forskning vid Lunds universitet

Anteckning om de gamla Stubbemöllorna.
Vilka enligt gamlesberättelser kallades "Stubbe Kaffean" i äldre tider.

2

Åren 1911-12 fotograferade jag alla Skytts härads stubbemöllor eftersom jag redan då anade att dess tid ej var lång. Fotografierna var 1914 på historiska lantbruksutställningen i Ballinska utställningen. Sen kom fotografierna till historiska lantbrukss på Ultuna
museet där de nu finnas. Det var då över i hela (1936)
Det ett 30-tal stubbe möller, nu finnas inte tredje
del åter och dessas tid är snart förbi innan ett
åtminstone funnits till redan år 1392 se sidan
669 Skytts Härad (3 uppl 1936. Tryckt i Skattemandalen som omtalats
här ovan visar ju att kvarn industrien varit redan före 1267.

Nu 1917 upptecknade jag namnen på stubbe
möllornas alla olika delar efter mållarne Lars-
och Jöns Persson Lilla Ahlstads berättelser. Båda
dogo före 1920. Lars Persson var ägare av Lilla
Ahlstads stubbe mölle som revs för ett tiotal år
sen (se bild i Skytts Härad 1-2 uppl. sid 97
eller 1927)
och i tredje uppl. sid 175
De berättade följande om stubbemöllorna.

"Mölle foden" varpå mållan var byggd var murad
av stora grålenar. Under de gamla äldre stubbemöl-
larne var denna mölle fod murad ända under hela
mållan undantagandes den ena fjärdedelen vari
var ett kammare som kallades "Skridtt" ty det

M. 10648:62.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

2. måste vara ett öppet fack ~~och~~ i varje möllertobbe
3 grund eller "fod" för att kunna komma åt mållan vid vissa
reparationer. (vid de yngre mållorna var blott muradt grund un-
der varje "fodeträ".)
I lilla Ahtadstubbemöllo fanns bara ett skridt-
Ofvanpå denna möllefod låg de grova (ekträdlen
"ejefodträen" (vilka) låga i kors. Desse ekträ kallades "fodträne".
Möllertobben stod i mitten av möllefodn rätt upp
genom både mållans loft. Möllertobben var en
grov fyrkantig ekstock som var "fjärkantad". Under
mållan där den stöddes mot alla "fyra fodträen"
med dubbla "fjärkantiga" (mittstolpar av) egeträ" som fasthölls med
flera grova järn med skruvar vid sidorna och
dessutom av "kilane" (kilarna). Under själfva
mållan sitta i kors på "egentubben" de s. k. fyra
"fjära fodträna" (av ekträ) vilka också have grova ekar mellan-
var mot möllertubben. Ovan om sascträna
är möllestubben rund så att den härpå sas-
träna löst byggda stubbemållan kan vridas
runt. Denna ovan omtalade möllertobbin med
sascträden måste (med mellanrum) vara förtroendigt och stabilt
byggd ty härpå vilar den lösa vridbara mållan.
"Stärtan" med vilken mållan vridas med (Sve-
geri äldre namn) "vrivtola" som hakes "fast" i
de runt om mållan i jordan på passande avstånd
säkert fastsatta "vripålarne" vilka minst måste stå
en aln djupt i jorden (så djupt) väl bra stenade för att den
långa stärten (gärna) skall hålla måste den på båda sidor
(en grov furubjelke)

M. 10648:63.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

4) vara väl stödjad ~~mot~~ "stöttad mot" mållans yttersidor av de s.k "slångeträn" som voro fästade ute vid mållans sidor å "gölen". Å äldre enklare möller var det trappsteg å vilket man uppsteg till mållan. "Vritstolen" "drogs" runt om mållan allt efter som vädret vred sig och "hakes fast" om en "vripåle". Den går på två järnbeslagna "trätrillehjul" och dragés runt genom att främre ändan lyftes upp mot "mädjan", till en för "väred" passande "plass" der den "hakes fast" om en "vripåle". Vritstolen är konstruerad så att i dess mitt sitter en ascel som ovan om vritstolen är försedd "me ett hull" vari den långe "vritstången ingträss" Vera i vritstolen sidder på ascen en grov "järn kjedja fästad. Kom mun till en för "väred" passande plats den vritstolen är "fasthakad om vripålen" tagar mållaren (eller hus) fatt i järnkjedjans lösa ände och drager den mot mållängdens yttersta ände der den fasthakes. Sen sättes vritstången i vritstolsascen och mållaren springer (eller hus) runt om vritstolen och för på vritstolsascen (stången) so ad järnkjedjen vris på å mållen vrier sig i rätt (läge eller) vingriktning".

Själva mållan kallades "mölleskrofved" som var (ta) plats på sasbräna. Själva stommen var löst byggd av mycket grova och "bestandige" furu - eller i blandad (ässle el. ejertvkar) ässle av ekstämmer. Dessa timmerstockar kallas "sylningstimmer". Ut omkring denna stomme är mållan klädd med timmer

43

M. 10648:64.

FOLKLIVSARKIVET
Institutet för folkliv.forskning vid Lunds universitet

4

5 med ohöflade bräder som denigenom insuger mera
värmeljus varmed mällorna i äldre tider innan det fanns
7 tjärpapp voro överklädda med. Brädbeklädna-
den tätades ("tettnedes") med bäribbor. På
mällans ytterväggar sitter också "droppbrä-
der" för att i likhet med "tagskägged" afhålla
tagdropped". Taktolen är också brädbe-
klädd i likhet med mällans ytterväggar. Denna
går ut över trappa på mällans bakvägg och utbyggt
förvarande "smecken" vilkens också kallades
"i vissa fall kallad "lykoll" för att kunna höra när det
jöken kom kramdes till "mällen".
Trapen till smäcken vid ingången till mällans nedre-
ste loftar på de större mällarna såsom å Lilla Alstad
sättad å smäcken och dess enasida går genomsidet
mällans ytterväggg. Trappan är "gjord" av bräder med
"bräde fodrade" vilka sitter långt från var andra. Tre-
ppan är så höjd från marken så att den ej vid mällor
nas skakningar vid starkt "vär" eller när mällan "vrids"
skall störta mot
bryssidan". A somliga långsutmed trap-
pans ytter sidor äro ett räck av stänger som skydd
förseende finnes runt omkring smäcken och när
uppgången går på "stärten" är den också skyddstäckt
av skyddsräck". Vid trappans motsatta sida upp-
på smäcken
kallade "mälleräckarna"
hissas säckarna från vagnarna och intagas under
skydds räcken. När säckarne upphissas tag mällaren
och höll fast i ett rep som hängde vid sidan. Så snart
som detta gjorde "snacke" dra kejdjan sig runt
om mällaren och säcken drogs upp så länge mäl

M. 10648:65.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

44

5 laren höll i repet. I dra kjedjans ände ver en större järnring vari järnkjedjans andre ända kunde "lua" med den lades "ränsnära ~~och~~ om ~~tak~~ ~~tåt~~ "säckenmongen"

"Nästa (nedersta) mölle loft" var till man inkom från smäcken genom två "haldorna" (Inpomna) ser vi "sijelejen" eller "sieleen" me sned fyllningstimmer rundt om för att stycka själva mållandsgrova timmerstomme. I loftet ser vi "stenbjelken" vari stubungen kvarnstenarne me "pudan" vori stubbetappen e "täted" naturbit vis äf ändtappen rund och vridbar. Stubben går nemligen upp genom ~~ver~~ "nästa loft" (eller gadled i mållan) opp i "andra loftet" kallad eller "kvarnloft" eller "stekenburbann" "Andre mölle loft" som översta rummet kallats i äldre tid komma vi genom en smal trappa vid ena sidan. Vid alla sidor se vi även här "sieleen" o "smidstufvor" mellan mållansbestanta timmerstomme. Även här finnas det två "haldorna" strax utan om se vi jäken som tak skydd. Här vid dessa dörrar finnas ej någon smäck men mållaren kan deraf direkt från vagnarna upphissa "mölle säckarna" till detta loft om han så önskar.

"Äfteben" (eller Axeley) är gjord av ett stort grovt gammat eke trä nära en alm i fyrkant. Den går utom mållans framtida med ett fyrkantigt "hoved" vari hugsit stora fyrkantiga hål till mölle "armane" vilka den ena sitter till hela sin tjocklek för om den andra och äro således

M.10648:66

FOLKMUSIKARKIVET
Institutionen för folkminnesforskning vid Lunds universitet

6/ ej samman hakade. Det yttersta hålets innerkant är
något (obetydligt) in i innersta hålets ytterkant så
att armarna skall kunna stadigt sammanbilas
I detta hål äro de grova furustorkarna eller de
s.k. "mölleermane" eller "hjärtbalkarna" genom
"trädde" och mycket säkert satt kilade i det fyrkan-
liga med flera grova järnbeslag sammanhållna med
grova skruvar för att styrkta mölle "dubbelhjulvede" dessa hjärt-
balkar måste vara omsorgsfullt satt kilade så att
de ej "rocka" det allra minsta ty då "gnaga" de sig
fort lösa och "smälla af". På dessa mölleermarne
äro mölle vingarne lika säkert "satt kilade"
vingarne bestå av "spiror" vid vars sida "häck-
värked" är fästad. Dessa enstaka äro de s.k.
"träckbrädorna" vilka äro på fästade i häckver-
ket med s.k. "vorla". Å andra sidan äro dog-
ken f "segelen" fästade på häckverket med
"slaglinor," "stroppa" eller "hanka" som läggas
"ud om kröfsa" (somliga kalla dem för "lärker")
eller "sporre". "Segelinan" kallas också "loflina"
eller "länstvick" och "höglina" allt efter som det lig-
ger större eller mindre del segel utbredd på mölle
vingen. Vid starkare väder "snos segelen i sammen
so add i blandat" borre en liden bid segel är utbred på
mölle vingen tätt norra ve ajstelen ändan är sam-
man vren o satt bungen runt om mölle vinge
armane". Vid av och påseglinj av mölla vingarna

46

M. 10648:67.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

7/

måste mållaren hava vingen att stå rakt mot jorden. Som det ej är så lätt att slå bak. om mållan och stanna den precis som den bör stå har mållaren en järn hake kallad "Kla-" satt på en trästång tvärs av
eller "klo" eller "båshage" vilken de begagna när de skall taga fatt vingarna och stanna dem på passande ställe. När de skall begyna måste mållarne ~~ofta~~ också klättra upp i mölle vingen. Vid sådana tillfällen hände det ofta att mållan gav sig till pressen i gång så att mållaren mått följa med runt om. Var det då ej någon annan mållare tillstädes hände också olycka dervid.

Mölle ascln ligger vid vingfångs "sid eller fram sidan i ett stenlager gjord av en blåaktig hård granit sten som kallas "löp" eller "sölsten". I denna sölsten går ascln runt den är i "löped" förstärkt (kallade "slidskinna") med grova infälda järnstycken så att den ej skall slitas oval eller "ojämd." Sölstenen stödes av "pudan" och vid bägge sidor derom av grofva trä kallade "mankarå" eller "manne kor" Ascln kvarhålles ~~af~~ i "sölagred" af "väderbjörnen" ("vårbjörnen").

~~Ascelns under pudan under sölstenen~~ och väder björnen går ett grafft stödje bräd ner genom loftet till nedersta bjelklaget under nedre rummet. Den andra ändan av mölle ascln hade i åldra tider en tapp gjord på ascln senare var den försedd med en järntapp som gick i ett trälager över ~~jäkan~~ kallad

47.

M. 10648:68.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

8 "lettbjörnen" vilket satt över "jöken" vid mållans
9 baksidan.
På den ~~stora~~ grova fyrkantiga ekeaxelen sitter det
stora "kronhjulet" säkert fastkilat. Detta trähjul
har eker kallade "armer" kallas "Schollstycke" in-
nom "stötringen" vari träkuggarne sitta på båda
sidor. Detta borde hållt vara gjorda utaf avan-
bok om sådant trämaterial som är sällsynt borde erhållas
Det dugde ej att ~~hafva~~ detta vara ett farmhjul med järnkuggar.
Då några träkuggar "ströj" (gick sönder) skulle
mölleren själf kunna göra andra och insätta dem
i hjulet. Ute på detta stora trähjuls ~~kanten~~ ovan,
kuggarne satta som ovan nämts på dess sidor, var
stötringen platerad. Den gick nästan runt om
hela hjulet och var gjord av starkt pilebråd som
lättare grep fast och höll säkrare än annat
trämaterial ty pilebrået blev ej glatt. Stötringen
var på ledbar och försedd med ledgångar
Ovanpå stötringen låg stötringen bom-
men som var av ekebråd och försedd i ena ändan
med ett block av trä. vari ett rep till "boltan"
Stötten regleradas
av en s. k. "boltan" Den var fästad på ett
"sieleej" och derpå var dels fäst repet från press-
bommen dels ett annat rep som gick genom
alla loften ner mot mölle foden så att mölleren
var som hälst kunde komma åt det samma. När
mölleren drog i prässlinan "lättades" pressen och mållen
drogs av vädret. När mölleren slutt repet prässlinan fäll

M. 10648:69.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

9 10 Sätt prästen på större dragkjuket och "bronse de" då mällan. Genom någon anordning behöfde ej mällaren jemt stå och hålla uppe prästen.

"Spillbjelken" är av eketrä och på den sitter låsen fastsatt med "bålta" och låsen stödes med en "spilkstång" av "birketräd" (björketräd). I låsen (som kan låstes upptill tråtuggarne så kvarnstenarne stanna på önskat mått) springer dragjärn (kallad "trätkjärn" "gär") på de "under drefved" (en kuggkjul av järn) fastkilad som går i kugg med krontkjuled. I nedersta ändan (stat kallad "klo") av "drefvekjuled" "ajsel" en klyfvan gaffel (som går) genom sejlhvolled" (i löparekvarnstenen) och "klufver öfver sejled" järnet som uppbär löparestenen så att den inte går "stomt imod kärrestenen för då kan mällen inte dra dem". I kärrestenen är ett "hål" vari slagits en "pilebrätoll" och genom denna brätåll går "sejlnålen" upp i ett hål mitt i "sejleds ungerstia". Sejled är av järn och ligger [illegible] mellan kvarnstenarne i ett huggit kalk i löparestenen så djupt att det ej "skrubber imod" ~~under~~ ungerkärrestenen" när mällan drager överkvarnstenen ~~stigjaren~~ nen som blott vilar på sejled. För att ej sejled skall "ju" runt imellan kvarnstenarne måste "hacket" i ovanliggaren

M. 10648:70.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

10 hava skarpa kantar ty ovan löjgarn
dennes dragas runt av sejlet varpå ovanstenen
blott hållas kvar genom sin tyngd.
"Sejlenålen" vilar med sin undra ända
i en järnpanna av stål som sitter i en
"skruvpanna och järn" som vilar ovanpå en
"brohäst" gjord av ekträ". Denna bro-
häst har sitt fäste med två "stroppe"
kallade "brostroppa" vilka äro fästa på
stenbjelken. I skruvpanna är det hål
till brohästen i vars ena "änne" är fäst
ett lettverk och i den andra ändan likas
om upp och ner med träkila varigenom
överliggarekvarnstenen löstes och sänkes
så att kvarnen malar "hårare" eller
~~obety~~. mindre hort. Lettverket går i
genom loftet "opp på kvarnlofted" där i
sitter en stång med ett rep som går ner
i "nästa" (understa) "rummet" där det i "ändan" av re-
ved hänger lettan" bestående av en tung
sten eller ock en gammal stor ~~järn~~ kanon
kula av järn { (järn kanon kula som sattes som lett i Mjölarps stubbemalle i minnessamling å Trelleborgs museum) } "översta"
~~omkring kvarnstenen~~ På loftet ligga
"slinketrä" gjorde av furuträ. Derpå står

50

M. 10648:71.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

"ringkared" eller "stenkared" vari kvarnstenarne äro placerade. Stenkared kan söndertagas och sammanhållas med "träläsa." Mitt för der nyöled faller ner "sidder ett skuddespjell". Ovan på stenkared "sidder" po mitten en rist vari sidder en sko "som på ver sida omgives av "dekstelu". På skoen "sidder "skoslaved" som slår "ud säen so add den rämner noor i kvarnens öja eller sejleholled." Ovan om risten "sidder sa bingen" förseedde me ett spjäll," som öppnas och tillsluts mer eller mindre allt efter som man vill "ad säen ska rämna of sa bingen vorri den "slövves". Udan om skoen på andra sidan om bräkbjänned "sidder der po risten en träkomm (kamm) me tappa po". I ristens ena ände sitter en trätapp "me holl i" deri sitter ett rep kallad "spennaren" detto går över kammen och är fäst i skoen ena ände (= igenom ett hål).

I samma sko sitter ett rep kallad "skosnoren som går över riltträed och "stenträed" ut i en "trelle" till en spennare.

Trosstrådan viler på sieleje och "stenträed" På trossen är en "pall" till att sätta "säsäckane po do de ska timmes i säbingen.

51.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M. 10648:72.

Inne i kronhjulet på slätbringen springer
en valstrill till kissinrättningen. I andra
ändan af dess tråsxel sitter kronhjulet
med fyra arma. På detta tråhjul sitta tolf saxa
och i dem löpa under bommen en line igenom
hela mållan. Då mållarm dragen i denne line
som gårrunt således då den vid ena sidan dragas ner
går linan upp vid andra sidan. Genom denna
anordning kan mållaren lätt vid vintills hjälp
draga upp en mållerälk från vagnarnär. Genom
en balansstång med ett rep i bortersta ändan
kan valstrissan kållas till kronhjulet då mål-
lan är i gång så att hon då drager sälkarne upp.
Såväl inne i mållan från "nätte lasta ti det öfte" eller
fram vagnarne till smäcken eller upp till "elörvanne
vid fåkan. "Oppe i mölletoppen ve tagåsen"
hänger också ett träblock deri en "refline" som
går runt omkring stora mölleaxeln. Vår mälla-
ren drar i ett repet vrider det sig om
ascen så att mållan då också drager upp sacks-
sälkarne. Då ej denne line begagnas upphänges
den på "spillstången"

"Meltudan" (som skulle varit sörje eller kvarnbuckri
svingen) (vari genom det malda mjölet utkommer)
har dubbla hjell och ett för "sorple" eller
sörkläde sör om med två krogar (att hänga "mältsäckarna på") och krog i en
snor. I snoren sitter det också en "träspännare"

M 10648:73.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

till att utspänna melsäckarne med dem
kom hållas fram och till baka. På tuden
ligger mölltarens ende verktyg (när han mal;
annars när han reparerar måste han på hava
flera olika slag) - "melstöden" - gjord af asp-
trä (för att vara lätt) den begagnas till att
sammanstöta mjölet i säckarne. I gamla
dagar då det begagnades punga balansvåg
hängde denpå stenbjelken. den bestod av en
flat träskifva som hängde i fyra rep på en
vågstång av järn vara kuggets vigt märken
i ändarna av vågstången samt en järnkula
som vikt begagnades dels en sten som hängdes
på vågstången dels en järnvikt som flyttas
des fram och åter å järnvågstången.

Sölstenar har jag flera i trägårdsstenvrået. Jag har
ofta satt mina arkeologar i bryderi då de påstått dem
vara stenåldersslipstenar. De hava naturligt vis
aldrig hört omtalas någon möde sölsten som är
lika glatt och hälslipad som den vackraste sten-
åldersslipsten. Sölstenen

53.

M. 10648:74.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Vid reparation av möllestolpen eller mällestaben skruvas hela mållen upp så att den gjuter på sarctraden. Detta sker genom att man sätter en kraftig trädom kraft med två grova träskruvar av cirka 10 cm. grovlek. under varje hörn stolpe i möllekrovet. Först läggas ett grövre trad på marken vari gjord hål till skruvarna så att de ej skall glida av ty hålet fick ej gå genom under träplankan. Dom kraften lades nu deröver och från domkraften sattes ~~stora~~ grova trästycker upptill möllekrovet. Sen skruvades gjemt på alla åtta träskruvarne så att mellan löpstaden mållan i värdret så att man kunde reparera fatträdan.

16

Möllare tullen efter Lars Persson
f. Fjerdingstad

1879 2 kappar af tumm (ej så noga)

188m Sedan all. fingo vägan togs det efter vigt i stl på pundet. (några tyde flitt hade vigt många gangl om nätterna nyttes all följa med vingarna som om det var ett gamentyske på en halpa. Stannads mållan brände det natt i väderet på öventa vingen. Lars Pers[son] har sett det på Kronetorp mellan (1882) och Sädra Vinetad mellan senare (1918).

S:t Tomas dagen skulle mellen vara abegagnade av mällarne ty då skulle tomten så sin mäld färdig.

M. 10648:75.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv.forskning vid Lunds universitet

17

"Mållarns mal
Hamnu gal
gåmn si'on kjå, kjå, kjå."

Herte sergant, kokonedant, fåra-
löjtnant, trõnemajör, gårespektor
ane hõnste kadorre.

Cfr. havregrynsmalning se sidan
99-100 i Skytts Härad I o II upplagan

18

Mållra gåte
"Står och lemnar
Brer ud arma arme
Sèj fõrbarmar
Över voultna lemmar"

Mållare ordlåp
"Ingen är ärligare än mållarn
ty han lämnar tomsåkarne igen!"
Man lèr ta så en dèt man kommer
Så tjufvom som stal på mållan."

55.

M.10648:76.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv-forskning vid Lunds universitet

Innan det kunde brygges dricka måste maltet malas

19

Maltmalnings gåta

Så det i äldre tider maldes malt om kvällarne på de s. k. maltkvarnarne, vilka drogas för hand, var det ett rätt både stuf och mödosamt arbete. Man skulle nämligen på älta sorten der det är vete rensgal och bränn eller de som drogas med en i laftet och i yttre kanten fast gjord stång vara rätt på pesläg om man skulle kunna med vänstre handen tuga maltet och lägga in i kvarn ögat emot den drefven rundgående drag stången som kom och slog till handen så att maltet flög ut ur galvet.

Ehuru det var rätt snipet då både de litterärt lid att dikta roliga gåtor derom som om allt arbete der skulle utföras i gamla dagar. De flesta gåtorne voro så lite syrinka som flickorna sade den utan att en unge gång låtko någonsin derom utan att anse sig vara fulu---

En kvarngåta lyder:

"I natt har jag vakat
i hoked har jag vakat
Rätt me två grena
Smått me tvåstena
Gumpad me rumpen
Hängt etter me länsorna"

Uttydning när de står och maler malt med hand kraft på de gamla handkvarnarne

Brännstuma gåta

Rätt som det är kan stå som stånken
och stirra kan hänga som snipsnäcka
och skinnet natt försvinna.

56.

M. 10648:77

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

En rolig vits berättad av fru Olof Andrea Edinburg från Mistad

Sitt nu hit, go vänner!
Jo dom alle hänner.
Här ä fäste män,
O fäste mör, sann.
Här ä många,
Som vid bla gäfla.
Men di' ä uhånge, sann
Di vill "titt om lyfta".
Här ä många ösor,
Blann di' Smålands Tösor
Om du ej' bler bösor (arg).
Skaff mann hit sann.
Visan går ti änne.
Vi får hinn nu räkna.
O vår nese vänna.
Om i'gann sann.
Vi ä bönor.
I mann ska vi ti häfva.
Sek va könner.
La ass rolet sofva.
Jo vi ä raska karra.
Vi ska sjunga o bralla.
Han ska voss framkalla.
Rätt i mann sann.

57.

M. 10648:78

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkminnesforskning vid Lunds universitet

Eldsåtlrings rim eller eldrigmelse

för att det skulle vara glöder kvar till nästa dag.

I äldre tider funnes ju ej tändsticksor. och då var det ju en konst att slå eld med flintstålet emot en flintsten så att det blev eld i det så kallade tinglet vilket här på orten samlades av det den vilte löse massan av det inåre förvandade träet i gamla stampilar.

Sedan husmorna fingo eld och torven kvar gällde det ju att taga vara på elden så länge som möjligt. Torven höll ju länge eld i glöderna och som det allmänt i äldre tider eldades med torv gällde det att hava glöder på sin så kallade "ärnens" fyrhål till nästa dag. Var det blott eld glöder så gick det lätt att med eldpustan blåsa eld på morgonen i den fäste elden. Varje kväll gällde det då att fäste elden med torv aska så att torvglöderna kunde finnas på morgonen. Alla torvglöder samlades då på kvällen i en hög över fyrhålet under betäcks tes med torvaska ~~och~~ som väl tillklappades och ovanpå höjen gjordes ett kors i jetsa namn, och lästes följande eldsåtlrings rim:

" I mors maska
O i fars taska
Ska i mons mans mun
Så sant vara eld till dagens lius".

Jag har själv sitt mon många gånger fått elden min hon sade det var för att den ej skulle sprida sig till eldstaden på husen. Det fanns ju tändsticksor i mons tid. Men kade ju tyckligtvis lärt det i sin ungdom av förfäderna.

Hände det icke väl att det ej fanns eldglöder att börja dagens. Husmor med var det ej annat än taga en brinnande och gå till nabo en och låna eld. Häri har vi ursprunget till den gamla fula seden låna varme då de avlatt ovta fingo till var gå ti nabo en. Jemför mina julaftonsanteckningar.

M. 10648:79.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Om Hednavigsdn berättade för många år sen en man i Bäsarp namnet minns jag ej nu, att Åke Thor sammansmidde folk med sin stenhammare, vilken hade skaft av asketräd. Derför hatten gifter mål för att de av prästerna smides ihop eller leti copulerade. Bengt Hahnberg i Fru Åstad talade också om det.

Det var en gång en präst och en smed som anhendrade om vilken som var vänt berättades i min ungdom. Prästen påstod sig vara duglijast ty han kunde sammansmide (Copulera dem) så att endast Gud fader i Himmelen kunde sjelf dem åt. Smeden tyckte det var ingenting han kunde smide stål och järn ihop så att inte ens fanen i helvetet kunde med sina långa "lusenäjlar" påverka det åtskilt.

Samtal mellan den gifta flickan och hennes fader.

"Kära du min dotter! du, gör mig ingen sorg
och jag ska' ge dej huset gramt, och det
ska' stå på torg.

Nej, far! ja vill ha man.
Får ta honom, ver du ja kan
om det finns någon råd till.

Gud Till ge dej en galen man, och aldrig någon vis!
Som ständigt kommer drucken hem och piskar
dej me ris.

Ja, far! ja vill ha man,
Han må nu bli hurdan han kan
om det finns någon råd dertill."

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet
M. 10648:80.

Maria Persson född i Hanne n:58 berättade vad hon visste i Synnerbo.

Marie Persson veer en dag uppe vid Antonius
mölla och vattnade sadus kor. Vid hemgående
kl 11 på natten mötte hon en massa älvkvinnor
då de kommo ner åt från stora Bengts mot
Rockerumsen rätt åtr om vägen på ett bryn
11 spelemän. Då de kommo rätt de sig alle
och började spela med det samme. Sluta de sig all
i ring om det stora höjetradet och sammtin tydande kvart
då flickorna kom fram sjunde ingen. Rätt som de
sag sig lätt gingo över Rockerumsen och sjöng sig till bako
sjute de sj' inn i stället sag de å dem sneditigen en
kvinnfolkspelare (en av hej man) som sprang mott
Hanne från-till vänstra om någon hej ett gammalt
hus som kallades prästhuset der Repmakarn förr vann.

Jens Persson som bodde hos stora Bengts bade
omvald en natt rätt som de gingo när de mäjut

Borrie. St B. sade att det bara en stor lady
mus som kom och bara sade en gåtlebjet
det var som flyger
det vara flygan. Han blev sjuk och låg flera veckor.
Skon murvan sjuk och plockad nästan. En vante
pog skulle passa så att ej någon lag den och skadade
så fästebarnet (ch m.) han blev mycket sjuk.

Bengts hund gamla hade ej snart kvar lukt
ena leker upplivad då gamla kvinna i uggland.

Soppe i grytan skedde julafton

Ringde kl 4 julafton
alla arbetet slut då

Flickan som transplade på brödet en
vinday fina skor till åbreds klasker. Sedan sattes
den fram kyrkan. Flickan sjuk till Knäna Sunde
ej gå dessförinnan. Så den kyrkgolvet att prästen
som manade kunde i vården. Bilden av flickan står vid
afreds klasker i en liten grund som visar flickan
transplade på en sund (bröd) stenplatta. vänd

17.1064:81.
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds Universitet

M.10648:82.

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

Tattare språket efter Sven Persson Låfgren i Futtastad

Nu kuta vi = nu gåvi.
Bonskir = Bonkåk = bondgård.
Ballerbass = fläsk.
Häring = sill.
Brolor = potatis.
Brasa = steka.
Pan = bröd.
Gapstock = skjed.
Jona Pavan = brännvinsflaskan,
Paj = snus,
Snoffelkåksen = snusdosa,
Buro = bonde
Skrasps = gammal häring
Landruigen = Landsväg,
Byling = snut = polis,
Kåka = hus.
Slafkåck = säng,
Slava = sova = ligga
Sno-Kjora = stjäla
Priman = Buckan = en bröst,
Perka = mösse
En vepa = rock
Streckliger = kostor,
Tjuring = knif
Sinka = klocka
Bästerk = ett par skor

Tattareskrift efter Sven Persson Låfgren.

Snuten kular po landruigen = Polisen går på landsvägen.

Kas (= lörd:) i mulan (kjortan) grunt (ont) i karo=
en ( ) mulibien (niga) stålare (penga)
ki (rent) kjack (lâus). då är de vart
kjack (då är det grymt att leva.)

En grej (häst) och en rylla (vagn) och
en myrko (glytt) och en fjella (lös) och en
jyckla (hund) skall vi hafva åten grejor
(klarar) vi ass fint.

Ha som hon li in vällagad kåpste blopâlsa: Litt skitt o litt knafs till läj o litt mjöj litt lort mm ents allt för stort. Po ditty recept lave kåpste/alk blopâlsa.